

บทที่ 2

แนวคิดความเป็นแม่ในมุมมองสตรีนิยม และในสังคมลาว

2.1 สตรีนิยมกับแนวคิดความเป็นแม่ (Motherhood)

ประเด็นเรื่องแม่ หรือความเป็นแม่ ได้กลายมาเป็นประเด็นใหญ่เรื่องหนึ่ง ต่อการตั้งข้อสังเกต การวิพากษ์วิจารณ์ การตั้งข้อถกเถียงโต้แย้งในวงนักวิชาการสตรีนิยม ด้วยการตั้งคำถามต่อความเป็นแม่ในหลากหลายความคิด หลายแง่มุม ไม่ว่าจะเป็นประเด็นการให้คำนิยาม (Definition) ของความเป็นแม่ หรือการให้คุณค่า (Value) ของความเป็นแม่ (Humm, 1995: 179) จากข้อถกเถียงดังกล่าวมีนักสตรีนิยมหลายคน ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับความเป็นแม่ ในหลายมุมมองที่แตกต่างกันเช่น Shulamith Firestone และ Simone de Beauvoir นักสตรีนิยมที่บางคนจัดอยู่ในสายสตรีนิยมแนวรากเหง้า (Radical Feminism) ต่างก็ให้ข้อคิดเห็นที่คล้ายๆ กันว่า ผู้หญิงถูกกดขี่เพราะความเป็นหญิง ความเป็นเพศหญิงทำให้ผู้หญิงต้องเป็นแม่ หรือถ้าจะพูดตามการเสนอของ Simone de Beauvoir เรื่องการประกอบสร้างความเป็นเพศ ที่บอกว่า “ฉันไม่ได้เกิดมาเป็นผู้หญิงแต่ถูกทำให้เป็นผู้หญิง” หากปรับใช้กับประเด็นเรื่องแม่ที่จะศึกษาในงานนี้ซึ่งสามารถนำมาใช้ได้หรือไม่ว่า “ฉันไม่ได้เกิดมาเป็นแม่แต่ถูกทำให้เป็นแม่” การเป็นแม่ทำให้ผู้หญิงต้องเป็นรอง การทำหน้าที่ในการดูแลลูกทำให้ผู้หญิงเป็นแรงงานชั้นสอง และถูกกดขี่ ดังนั้นเพื่อที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงสังคมเพื่อปลดปล่อยผู้หญิงออกจากกรกดขี่ ควรจะล้มล้างการผลิตซ้ำความเป็นแม่ในแบบที่เป็นอยู่เสีย หรือนำใช้เทคโนโลยีเข้ามาแทน (Tong, 1989: 72-74)

แต่ขณะเดียวกัน นักสตรีนิยมสายวัฒนธรรม (Cultural Feminism) ซึ่งเป็นสายที่แยกมาจาก สตรีนิยมสายรากเหง้า ได้เสนอมุมมองความเป็นแม่ว่า ความเป็นแม่เป็นลักษณะพื้นฐานเฉพาะหรือเป็นวัฒนธรรมของผู้หญิงตามธรรมชาติ การที่ผู้หญิงมีมดลูก มีรังไข่ มีความสามารถในการตั้งท้อง สามารถเลี้ยงลูกด้วยน้ำนมตนเอง จึงเป็นความภูมิใจของผู้หญิง และประสบการณ์ความเป็นแม่เป็นประสบการณ์ที่ผู้ชายเป็นไม่ได้ ในขณะที่ความความเป็นแม่เป็นแหล่งแห่งคุณค่าพิเศษอย่างหนึ่งให้แก่ผู้หญิง เพราะผู้หญิงที่เป็นแม่สามารถหาความสุข ไม่ว่าในที่ส่วนตัว และในที่สาธารณะ ในขณะที่ความเป็นชาย หรือความเป็นพ่อนั้นแสดงออกในเรื่องของความก้าวร้าว และการสร้างสงคราม (Gilman อ้างใน Donovan, 1985: 31-63)

นอกจากนี้ Carol Gilligan นักจิตวิทยาและปรัชญาชาวอเมริกัน เธอได้นำเสนอไว้ในหนังสือ In a Different Voice (1982) ที่นักสตรีนิยมถือว่าเป็นงานในระดับที่เด่นชัด (landmark

book) เลย์ทีเดียว เนื่องจากหนังสือเล่มนี้ทำให้เกิดชุดของการถกเถียงหลายชุด โดยเฉพาะในแวดวง ทฤษฎีสตรีนิยมในทวีปอเมริกาเหนือ สารสำคัญของข้อถกเถียงของเธอคือ เธอเสนอว่า การให้ เหตุผลในเชิงจริยธรรม (moral reasoning) ระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงเกิดขึ้น และเป็นไปในรูปแบบ ต่างๆ ที่ต่างกันมาก ทั้งนี้เป็นเพราะผู้หญิงทั้งหลายห่วงใยกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแล และพัฒนาการ ทางจริยธรรมของเด็ก พวกเขาจึงนิยาม จริยธรรมในฐานะความเข้าใจต่อการรับผิดชอบ และ ความสัมพันธ์ ส่วนผู้ชายนั้นเธอเห็นว่า พวกเขาอ้างถึง หลักจริยธรรมที่ได้รับการนิยามบนฐานของ ความเป็นธรรมซึ่งนำไปสู่การคิดเรื่องสิทธิ์ต่างๆ และกฎเกณฑ์กติกากา (Humm, 1998: 111) หลัก จริยธรรมแบบนี้บางคนใช้คำว่า “จริยธรรมของความเป็นธรรม” (ethic of justice) หนึ่ง ข้อเสนอของเธอ เสนอให้ทั้งการตอบรับ และการโต้แย้งความเป็นแม่ตามกระแสหลัก แต่บางคนก็เห็นว่า เธอเป็น คนแรกๆ ของนักสตรีนิยมแนวความแตกต่าง ส่วนในประเด็นเรื่อง “ความเป็นแม่” นั้นนักสตรีนิยม บางสายใช้ข้อเสนอของเธอบางส่วน ในการใช้เป็นฐานสนับสนุนว่า “ผู้หญิงเหมาะที่จะเป็นแม่”

สิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเหมาะสมของผู้หญิงต่อการเป็นแม่ และความประทับใจใน เรื่องความเป็นแม่นั้นมีกับผู้หญิงทั่วไป แม้แต่นักสตรีนิยมบางคนก็ยังคงมีความพึงพอใจกับความเป็น แม่ของตนเอง ดังที่ Marry Gordon เขียนใน The New York Times book review (1985) ว่า

“มีนักทฤษฎีสตรีนิยมท่านหนึ่งพูดกับฉันว่าเธอมีความภูมิใจกับลูกคนใหม่ของเธอ มากกว่าหนังสือทั้งหมดที่เธอเขียนออกมา” “A Feminist theorist tells me she is more proud of her new baby than of all her books” (Marry Gordon อ้างใน Ann Snitow, 1992: 41)

ต่อประเด็นความพึงพอใจกับความเป็นแม่ หรือวัฒนธรรมความเป็นแม่ของผู้หญิง และ ความเป็นแม่เกิดจากลักษณะพื้นฐานทางชีวภาพของผู้หญิงนี้ ได้มีนักสตรีนิยมที่ชื่อ Ann Oakley อ้างใน Rosemarie Tong โต้แย้งกลับไปว่า ความเป็นแม่ไม่ใช่เป็นวัฒนธรรมที่ผูกมากับผู้หญิง โดย กำเนิด หรือตามธรรมชาติ แต่มันคือมายาคติอย่างหนึ่งที่ยังหาคำตอบไม่ได้ (Mommy Myth) ซึ่ง มายาคติเหล่านี้ตั้งอยู่บนฐานของความเชื่อสามอย่าง และมันทำให้ผู้หญิงติดอยู่กับความเป็นแม่ เพราะเพศ (ทางชีววิทยา/เพศสรีระ) ของเธอ ซึ่งมายาคติหรือความเชื่อที่ไม่ใช่ความจริงที่ว่านี้คือ

1. ผู้หญิงทุกคนจำเป็นต้องเป็นแม่ “all women need to be mothers” หมายความว่าผู้หญิง ทุกคนต้องการเป็นแม่
2. แม่ทุกคนจำเป็นต้องมีลูกๆ ของพวกเขา “all mothers need their children” หมายความว่า แม่ทุกคนต้องการลูก

3. เด็กๆ ทุกคนจำเป็นต้องมีแม่ของพวกเขา “all children need their mothers”

หมายความว่าลูกทุกคนต้องการแม่

มายาคติทั้งสามข้อนี้ Ann Oakley ได้เสนอต่อไปว่าในกรณีที่หนึ่งเด็กผู้หญิงถูกขัดเกลา (socialized) และ หรือประกอบสร้างมาด้วยสังคมที่รายรอบตัวเธอ ไม่ว่าจะจากครอบครัว โรงเรียน และสถาบันทางสังคมต่างๆ เช่น ที่ให้เด็กหญิงเล่นกับตุ๊กตาเท่ากับเป็นการเตรียมพร้อมเรื่องความเป็นแม่ ซึ่งถ้าเด็กหญิงไม่ได้รับการเลี้ยงดูอย่างนั้น อาจมีเด็กหญิงบางคนเมื่อโตขึ้นอาจจะไม่ต้องการหรือต้องการเป็นแม่ก็ได้ มายาคติที่สองมองว่าแม่ทุกคนจำเป็นต้องมีลูกๆ ของพวกเขา โดยอ้างว่าผู้หญิงมีสัญชาตญาณของความเป็นแม่ (Maternal Instinct) ที่อ้างว่ามีอยู่ตามธรรมชาติ ฉะนั้นถ้าผู้หญิงไม่มีลูกก็จะทำให้ผู้หญิงผิดหวัง หงุดหงิด ซึ่งประเด็นนี้ Oakley ได้แย้งว่า ความจริงแล้วสัญชาตญาณของความเป็นแม่ที่ว่ามีอยู่ตามธรรมชาติ แต่เป็นมายาคติ หรือสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นทางวัฒนธรรม (culturally induced) ที่สร้างขึ้นเพื่อให้ผู้หญิงทุกคนได้เรียนรู้ในการที่จะเลี้ยงลูก ส่วนมายาคติสุดท้ายที่บอกว่าเด็กๆ ทุกคนจำเป็นต้องมีแม่ของพวกเขา นั้น Oakley ได้แย้งว่า แม่ที่ว่านั้นอาจไม่จำเป็นต้องเป็นแม่ทางชีวภาพก็ได้ (Tong, 1989: 84-86) ที่กล่าวมานี้เป็นการเก็บความอย่างกระชับหากต้องการรายละเอียดโปรดอ่าน Tong (เพ็ญอ้าง)

Nancy Chodorow นักสตรีนิยมสายสังคมนิยมจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis) เธอเป็นนักสตรีนิยมที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งในวงการนักสตรีนิยม งานของเธอที่รู้จักดีคือ *The Reproduction Of Mothering* (1978) งานเขียนชิ้นนี้สะท้อนให้เห็นว่า ความเป็นแม่ได้เริ่มก่อตัวขึ้นจากการพัฒนาทางจิต อารมณ์ และสัขภาพความสัมพันธ์ของเด็ก เมื่อยังเป็นเด็ก เด็กหญิงและเด็กชายจะมีความสัมพันธ์กับแม่ในลักษณะที่แตกต่างกัน เมื่อเด็กหญิงและเด็กชายโตขึ้นในระดับหนึ่ง เขาและเธอจะเรียนรู้ พัฒนาจิต และอารมณ์ของตนไปสัมพันธ์กับผู้อื่นในลักษณะที่แตกต่างกัน ซึ่งเด็กหญิงจะสัมพันธ์กับแม่ที่เป็นเพศเดียวกับตนเองมากกว่า และยาวนานกว่าเด็กชาย ในขณะที่เด็กชายเมื่อเห็นว่าแม่ไม่ใช่เพศเดียวกับตนจึงตัดความสัมพันธ์ แยกตัวเป็นอิสระไม่เอาตัวเข้าไปยุ่งเกี่ยว เมื่อเด็กหญิงโตขึ้น แม่และลูกสาวที่มีเพศเป็นเพศเดียวกัน ความโน้มเอียงที่ลูกสาวจะพัฒนาจิต และอารมณ์ความรู้สึกของเธอให้เป็นเหมือนแม่มีมากกว่าลูกชาย และผู้เป็นแม่เองต่างก็เป็นผู้ถ่ายทอดและเฝ้าดูประสบการณ์ของลูกสาวด้วยตัวเองอย่างใกล้ชิด เพื่อให้แน่ใจว่าลูกสาวจะพัฒนาอารมณ์ความรู้สึกให้เหมือนแม่ ดังนั้นความสามารถในการเป็นแม่ของผู้หญิงจึงเป็นการถ่ายทอดประสบการณ์จากแม่ และเป็นการพัฒนาประสบการณ์ทางด้านอารมณ์ที่ถูกสร้างขึ้นมาตั้งแต่เด็กจากการที่เด็กหญิงได้รับรู้ ได้เห็น และรับการถ่ายทอดจากแม่โดยตรง (Nancy Chodorow, 1978: 166-169)

นอกจาก Chodorow จะมีผลงานในเรื่องของการผลิตซ้ำเรื่องการเป็นแม่แล้ว ผลงานของเธออีกชิ้นหนึ่งที่มีความสำคัญเช่นกันคือ *Mothering, Male Dominance, and Capitalism* (1979) เรื่องของการเป็นแม่ เธอยืนยันว่า การแบ่งงานกันทำตามเพศเป็นการผลิตที่นำไปสู่ความแตกต่างทางเพศภาวะ และเป็นทั้งการกลับเข้าสู่การผลิตซ้ำด้วยตัวมันเอง การแบ่งงานกันทำทางเพศนี้ได้นำไปสู่การแบ่งแยกงานที่เป็นสองขั้วตรงข้ามระหว่างงานในบ้าน (Private) และนอกบ้าน (Public) ลักษณะการแบ่งงานเช่นนี้ผู้หญิงถูกผลักให้ไปอยู่ปริมาตรภายในบ้าน ซึ่งเป็นรากฐานของการกดขี่ผู้หญิง (Chodorow อ้างใน Donovan, 1987: 109) ขณะเดียวกัน Zaretsky ให้ข้อสังเกตไว้ว่า ระบบทุนนิยมได้แยกพื้นที่ในบ้าน และพื้นที่สาธารณะ พร้อมทั้งแยกปริมาตรของการผลิตทางสังคมจากบ้านงานที่ผู้หญิงทำในบ้าน และการทำหน้าที่ความเป็นแม่เป็นงานที่ไม่มีค่า เพราะว่าพวกเขาทำงานอยู่นอกขอบเขตของการแลกเปลี่ยนที่เป็นเงินตรา และเป็นงานที่ไม่สามารถวัดเป็นมูลค่าของเงิน และเป็นการทำงานเพราะความรัก แม้ว่าจะมีการทักท้วงเอาว่าเป็นงานที่มีค่า แต่คุณค่าที่ว่าเป็นคุณค่าเพียงแต่อยู่ภายในการถูกทำให้ไร้ค่า และไร้อำนาจ (Zaretsky อ้างใน Donovan, เพิ่งอ้าง: 84)

สตรีนิยมสายมาร์กซิสต์ Marxist Feminism มองว่าความเป็นแม่ทำให้ผู้หญิงถูกกดขี่ด้วยระบบทุนนิยม และบิดาธิปไตย/ชายเป็นใหญ่ นายทุนผู้ชายเป็นผู้มีอำนาจ เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์การผลิต ผู้หญิงเปรียบเหมือนเครื่องมือในการผลิต และการผลิตซ้ำอย่างหนึ่ง (Mode of Production/Mode of Reproduction) ส่วนลูกคือผลผลิต ผู้หญิงเป็นผู้ผลิตกรรมกรที่เป็นแรงงาน “คน-ลูก” ให้แก่นายทุน และทั้งเป็นผู้ออกแรงงานทำงานบ้านเพื่อให้ “สามี” ผู้เป็นกรรมกร ของนายทุนได้ทำงานให้นายทุนอย่างเต็มที่ แรงงานที่ผู้หญิงทำทั้งสองอย่างนี้ไม่มีค่าตอบแทนไม่ว่าจะเป็นการทำงานบ้าน การดูแลลูก ดูแลสามี ที่เป็นกรรมกรของนายทุนทั้งสอง สิ่งนี้สตรีนิยมมองว่าเป็นการเอารัดเอาเปรียบผู้หญิง (exploitation) ไม่ว่าจะเป็นการเอาเปรียบทางชนชั้น (class exploitation) หรือการเอาเปรียบทางเพศ (gender exploitation) ผู้หญิงต่างก็ถูกกดขี่ นอกจากนี้ความเป็นแม่ยังถูกเอาเปรียบ และถูกกดขี่ด้วยระบบชายเป็นใหญ่ ในเรื่องการถือกรรมสิทธิ์ส่วนตัว หรือทรัพย์สินส่วนตัว ลูกเป็นทรัพย์สินที่พ่อสามารถครอบครอง เช่น พ่อครอบครองลูกด้วยการให้ลูกเป็นผู้สืบสกุลต่อจากพ่อ ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นระบบนายทุน หรือระบบบิดาธิปไตย/ชายเป็นใหญ่ ต่างก็ทำให้ความเป็นแม่ถูกกดขี่ ทั้งเอาความเป็นแม่ไปผูกติดกับการสนับสนุน และการผลิตทางอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าต่าง ๆ มากมายเพื่อสร้างกำไร รวมทั้งการผลิตสินค้าที่อ้างว่าเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้หญิงในการเลี้ยงลูก (Tong, 1989: 47-61)

สตรีนิยมสายเสรีนิยม (Liberal Feminism) มองว่า ปัญหาความเป็นแม่ คือการที่มันถูกสร้างขึ้น และถูกแทรกแซงโดยสังคม ต่อประเด็นนี้ Adrienne Rich ซึ่งเป็นนักสตรีนิยมที่จัดอยู่ในแนวของสตรีนิยมสายรากเหง้า และสตรีนิยมสายหลังทันสมัย (Postmodernist Feminism) เธอมอง

ความเป็นแม่ไว้ในหนังสือ *Of Woman Born* ออกเป็นสองแบบด้วยกันคือ ความเป็นแม่ในฐานะที่เป็นหนึ่ง ความสัมพันธ์ที่มีศักยภาพ หรือมีความเป็นไปได้ของผู้หญิงคนใดก็ตาม กับอำนาจต่างๆ ของเธอในการผลิตซ้ำ (หรือการเจริญพันธุ์) และอำนาจที่มีต่อลูก สอง สถาบันซึ่งมีเป้าหมายในการสร้างความมั่นใจว่าศักยภาพ หรือ ความเป็นไปได้ของความสัมพันธ์นั้น-และรวมทั้งผู้หญิงทุกคน-ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้ชาย

“first the potential relationship of any woman to her powers of reproduction and to children, second the institution, which aims at insuring that that potential –and all women –shall remain under male control” (Rich อ้างใน Tong, 1989: 87)

สตรีนิยมสายหลังสมัยใหม่ (Postmodern Feminism) นักคิดในสายนี้ส่วนมากเป็นนักเขียนผู้หญิงดำรงชีวิตในประเทศฝรั่งเศส ซึ่งพวกเธอให้ความสำคัญกับการปฏิบัติการของภาษา พวกเธอเห็นว่างานเขียนส่วนใหญ่เป็นงานเขียนของผู้ชาย และเขียนในมุมมองของผู้ชายที่ต้องการให้ผู้หญิงเป็น นอกจากนี้สตรีนิยมสายดังกล่าวยังให้ความสนใจกับการสร้างความหมายทางสังคมและวัฒนธรรมที่มองว่า “ความรู้” “ความจริง” คือสิ่งสร้างทางสังคม และความจริงจะไม่มีคุณค่าถ้าปราศจากสังคม เท่ากับว่า “ความเป็นแม่” เป็นสิ่งสร้างทางสังคม และจะไม่มีคุณค่าถ้าสังคมไม่ให้คุณค่า ดังนั้นการศึกษาทางสังคมจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะรู้ได้ว่าความจริงว่าด้วย “ความเป็นแม่” นั้นถูกสร้างมาอย่างไร อนึ่งสตรีนิยมสายหลังทันสมัยปฏิเสธความเป็นสากลที่มองว่าผู้หญิงเป็นอันหนึ่งอันเดียว หรือปฏิเสธความเป็นแม่นั้นว่าเป็นสากล เป็นประสบการณ์อันเดียวกันทั้งหมด แต่พวกเธอกลับให้ความสำคัญกับความหลากหลายของปัจเจก เช่นความแตกต่างที่ผู้หญิงมีอย่างมากมาย และความแตกต่างที่มีอยู่ในตัวตนของผู้หญิงเอง พร้อมทั้งไม่เห็นด้วยกับแนวความคิดแบบแยกคู่ตรงข้ามเช่นการแยกความเป็นหญิงความเป็นชายทางด้านเพศภาวะ เพราะเชื่อว่าการแยกข้อตรงข้ามนี้นำไปสู่การปฏิบัติการทางเพศภาวะที่แตกต่างกันในสังคม ด้วยการให้คุณค่าที่ไม่เท่าเทียมกัน (Tong, อ้างแล้ว: 217-231)

นอกจากแนวคิดสตรีนิยมที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีนักสตรีนิยมกลุ่มหนึ่งที่เรียกว่าสตรีนิยมโลกที่สาม (Third World Feminism) สตรีนิยมโลกที่สามกำเนิดขึ้นเมื่อประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา เป็นกระบวนการเคลื่อนไหวของผู้หญิงในบรรดาประเทศโลกที่สาม ที่ถูกรอบงำด้วยการล่าอาณานิคมมาก่อน และขบวนการเคลื่อนไหวของผู้หญิงผิวสี ที่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้มีอำนาจเหนือกว่า นอกจากนี้สตรีนิยมโลกที่สามยังตั้งคำถามกับ แนวคิดเรื่องประสบการณ์ของผู้หญิงผิวขาวชนชั้นกลางที่เหมารวมว่า ผู้หญิงทั่วโลกมีประสบการณ์เหมือนกันหมด และถือทฤษฎีที่มีอยู่นี้ว่าเป็นสากล

เช่นเดียวกับแนวความคิดแบบสารัตถนิยม (Essentialist Feminism) ซึ่งเป็นทัศนะที่เชื่อว่า ผู้หญิงมีความเป็นเอกภาพ (Unitary) มีคุณสมบัติสากล (Universal) และไม่ว่าผู้หญิงจะมีชีวิตอยู่ภายใต้เงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรมแบบใดก็ตาม ผู้หญิงต่างก็มีประสบการณ์เดียวกัน ทั้งนี้เพราะผู้หญิงมีแก่นแท้ตามธรรมชาติ (Natural Essence) (สุชาดา ทวีสิทธิ์, 2547: 9) แนวคิดสตรีนิยมแนวนี้มีทัศนะต่อความเป็นแม่ต่างออกไปจากนักสตรีนิยมที่กล่าวมาแล้ว

สำหรับเรื่องความเป็นแม่ Chandra Talpade Mohanty เป็นนักสตรีนิยมแถวหน้าของกลุ่มสตรีนิยมโลกที่สาม เธอมองประเด็นเรื่องความเป็นแม่ว่า ความเป็นแม่ในสังคมประเภทต่างๆ ไม่มีความสำคัญเท่ากับการให้คุณค่าที่ผูกติดกับการเป็นแม่ของสังคมนั้นๆ ซึ่งความหลากหลาย และความแตกต่างระหว่างการทำหน้าที่ และสถานภาพของแม่เป็นประเด็นสำคัญ เป็นประเด็นที่ต้องพูดถึง และวิเคราะห์ไปตามบริบททางสังคม และวัฒนธรรมต่าง ๆ (สุชาดา ทวีสิทธิ์.บ.ก, 2547: 38-39)

นอกจากนี้สตรีนิยมโลกที่สามยังอธิบายว่าความเป็นแม่ไม่ได้สี่ประเภทด้วยกันได้แก่ แม่โดยสายเลือด (Bloodmother) คือแม่ที่ให้กำเนิดลูก ประเภทที่สองได้แก่แม่ที่ช่วยดูแลลูก (Othermother) คือแม่ที่ช่วยเหลือดูแลลูกของคนอื่นซึ่งในที่นี้พบเห็นมากในระบบเครือญาติของไทย ที่มีสมาชิกผู้หญิงในครอบครัวเช่น ย่า ป้า น้า อาจจะช่วยกันดูแลเด็กๆ ในบ้านด้วย และแม่ประเภทที่สามคือแม่ของชุมชน (Community Othermother) คือแม่ที่เป็นเสมือนศูนย์กลางของชุมชน เป็นแม่ที่คอยให้การสนับสนุน และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน แม่ประเภทที่สี่คือแม่แห่งจิตวิญญาณ (Spiritual Mother) อันได้แก่แม่ที่เป็นผู้นำพาผู้คนในสังคมไปสู่การมีชีวิตอันประเสริฐ และสันติภาพ ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งแม่ในทางโลก และแม่ในทางธรรม ตัวอย่างของคุณแม่เทเรซา ผู้เสียสละเพื่อคนยากไร้ และแม่ที่เป็นหญิงธรรมดาคาชาวอินเดียผู้เป็นเสมือนประทีปในทรงธรรมให้แก่หญิงชายเกือบทั้งโลก (วิลลิสัน พิชชกุล อังโน อารียา จินมหันต์, 2548: 27)

ผ่านการทบทวนทฤษฎีสตรีนิยมเกี่ยวกับความเป็นแม่ ซึ่งแต่ละสายต่างก็ให้ความหมายในเรื่องของความเป็นแม่ที่แตกต่างกันออกไป ถึงอย่างไรก็ตามทฤษฎีที่กล่าวมานั้นเพียงเป็นการนำเสนอให้เห็นเรื่องราวความเป็นแม่ในหลากหลายมุมมอง แต่งานศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะใช้แนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นแม่ในมุมมองของสตรีนิยมสายหลังทันสมัย (Postmodernist Feminism) ในเรื่องของการประกอบสร้างทางสังคมด้วยวาทกรรม หมายความว่าความเป็นแม่ไม่ใช่สิ่งที่มีมาตามธรรมชาติหากแต่เป็นสิ่งที่ประกอบสร้างทางสังคม ดังนั้นจึงจะใช้แนวความคิดนี้เพื่อศึกษาหากระบวนการสร้างความเป็นแม่ของผู้ศึกษา ด้วยการวิเคราะห์วาทกรรมการสร้างความเป็นแม่ในบริบทสังคม และวัฒนธรรมลาว โดยผ่านการเล่าเรื่องประสบการณ์ชีวิตความเป็นยาย แม่ และผู้ศึกษา เพื่อเป็นตัวสะท้อนวาทกรรมในแต่ละยุคสมัยของสังคมที่เปลี่ยนไป อนึ่ง ที่กล่าวถึงประสบการณ์ของยาย และแม่ เพราะเชื่อว่าการสร้างความเป็นแม่ของผู้ศึกษานั้น เป็นกระบวนการที่

มีการปฏิบัติสืบทอดมาแต่รุ่นแม่ และขยายจนก่อให้เกิดตัวตนของความเป็นแม่ต่อมา แต่การสืบทอดนี้ เป็นการสืบทอดอย่างมีการปรับเปลี่ยนไปตามวาทกรรมว่าด้วยความเป็นแม่หลากหลายชุดที่ถูกผลิตสร้างออกมาโดยอำนาจผ่านสถาบันสร้างความรู้ที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม กาล และเทศะที่ไม่เหมือนเดิม

ผู้ศึกษาเลือกใช้นิยามความคิดสตรีนิยมหลังทันสมัยในการศึกษา ถึงแม้ว่าสตรีนิยมสายนี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์จากนักสตรีนิยมสายอื่นว่า เป็นการละทิ้ง และปฏิเสธความเป็นหญิง ซึ่งจะทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อการปลดปล่อยผู้หญิงลดทอนลง และการให้ความสำคัญต่อความหลากหลายของผู้หญิงจะทำให้ความเป็นกลุ่มก้อนในการเคลื่อนไหวของผู้หญิงหมดไป นอกจากนี้ยังถูกวิจารณ์ภายในกันเองว่าการเขียนในแบบผู้หญิงคือการปฏิเสธการเขียนแบบผู้ชาย เท่ากับเป็นการให้ความสำคัญกับผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย ซึ่งยังเป็นแนวความคิดที่แบ่งขั้วตรงข้าม ที่มองว่าผู้หญิงหรือความเป็นหญิง ดีกว่าผู้ชาย หรือความเป็นชาย สิ่งนี้ทำให้สตรีนิยมสายนี้ถูกวิจารณ์ว่าเป็นแนวความคิดที่ไม่มีระบบระเบียบ ไม่มีหลักการที่ไม่สามารถลงรอยกันเองได้ (Tong, เฟิงอ้าง: 231-233) แม้ว่าสตรีนิยมสายนี้จะถูกวิพากษ์วิจารณ์ทั้งภายในหมู่นักสตรีนิยมเอง และจากภายนอกก็ตาม ผู้ศึกษายังเชื่อว่า การให้ความสำคัญกับความหลากหลายที่แตกต่าง ไม่ได้หมายถึงเป็นการลดทอนขบวนการปลดปล่อยผู้หญิงออกจากการกดขี่ และการครอบงำทางเพศ แต่เป็นการแสดงให้เห็นว่าแนวทางการศึกษานี้ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลเล็กๆ น้อยๆ ที่ดำรงอยู่ในที่ๆ เหมือน หรือต่างกัน พวกเขาเหล่านั้นต่างก็มีประสบการณ์ที่ต่างกันขึ้นกับตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม และวัฒนธรรมที่พวกเขาดำรงอยู่ ณ เวลานั้น ดังนั้นการรับฟังจากความหลากหลายจึงสามารถรู้ได้อย่างลงถึงรากลึกกว่าผู้หญิงต้องการอะไร และพวกเขาถูกกดขี่ เอารัดเอาเปรียบ อย่างไร โดยอำนาจแบบไหน การทำความเข้าใจ สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่ขบวนการณรงค์เพื่อการปลดปล่อยผู้หญิงอย่างแท้จริง

2.2 บรรทัดฐานของความเป็นแม่ (Maternity Norms)

ความรู้กระแสหลักส่วนใหญ่ถูกประกอบสร้างขึ้นมาจากความเชื่อว่า หญิง และชายเกิดมาต่างก็มีเพศที่ต่างกันคือเพศหญิง และเพศชาย แต่เพศของผู้หญิงถูกเชื่อมโยงเข้ากับเรื่องของธรรมชาติ เพศชายถูกเชื่อมโยงเข้ากับเรื่องของความมีเหตุมีผล ผู้หญิงคือเรื่องของ “ธรรมชาติ” หรือความเป็นหญิงนั้น ได้มาพร้อมกับเนื้อตัวร่างกายของเธอตามชีววิทยา เพราะผู้หญิงมีโครโมโซมที่ทำให้ผู้หญิงมีลักษณะเป็น “ผู้หญิง” อันได้แก่สงบเสงี่ยม ถ่อมตัว ให้ความช่วยเหลือผู้อื่น มีความอ่อนไหว อ่อนนุ่มถ่อมตัว ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัว ต่างจากผู้ชายที่มีโครโมโซมทำให้เป็นผู้มีลักษณะที่เรียกกันว่า “ผู้ชาย” ที่มีความเข้มแข็ง อดทน มุ่งมั่น ก้าวร้าว มีเหตุผล มีความสามารถที่จะคิดแบบวิวิพากษ์ รู้จักวิเคราะห์ มีความสามารถในการควบคุมเรื่องของอารมณ์ความรู้สึก ด้วยเหตุนี้จึงทำ

ให้สังคมมีความเชื่อผิดๆ ว่าผู้หญิงผูกติดอยู่กับธรรมชาติ ผู้หญิงมีความสามารถทางด้านร่างกาย และมีความฉลาดน้อยกว่าผู้ชาย (Tong, 1997: 2-3)

ผู้หญิงต้องเป็นผู้ที่อ่อนหวาน อ่อนโยน อ่อนนุ่มถ่อมตัว อ่อนนุ่ม นุ่มนวล ซอบดูแล ให้การดูแลเอาใจใส่ผู้อื่น ไรต่อความรู้สึก และเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ซึ่งลักษณะทางเพศเหล่านี้ได้ถูกทำให้ผู้หญิงกลายเป็นอื่น (the other) ที่ไม่ใช่ผู้ชาย นอกจากนี้ลักษณะดังกล่าวยังถูกนำไปใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมนำมาซึ่งการปฏิบัติที่แตกต่างกันระหว่างหญิงชาย ฉะนั้นสตรีนิยมใน “คลื่นลูกที่สอง” โดยเฉพาะสตรีนิยมแนวถึงรากเหง้าจึงมองว่า ถ้าจะให้ผู้หญิงมีอิสระผู้หญิงต้องเข้าใจว่า ผู้หญิงไม่ได้ถูกควบคุมลักษณะทางชีววิทยาโดยตรงแต่ถูกควบคุมโดยผู้ชายที่ควบคุมผู้หญิงไว้ให้อยู่ในฐานะคนอุ้มท้องและคนดูแลลูก ๆ ดังนั้นหากผู้หญิงไม่ยอมตกอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้ชาย ผู้หญิงแต่ละคนจะต้องตัดสินใจด้วยตัวเองว่า จะใช้หรือไม่ใช้เทคโนโลยีในการควบคุมการผลิตซ้ำ และเธอจะต้องเป็นคนเลือกว่าเธอจะเลี้ยงลูกอย่างไร (Tong, เพิ่งอ้าง: 3)

สิ่งนี้แสดงว่าคนเราเมื่อเกิดมาใช่ว่าเป็นหญิงเป็นชายเท่านั้น สังคมวัฒนธรรมที่เราดำรงอยู่ ยังมีการกำหนด และให้คำนิยามกับความเป็นหญิงความเป็นชาย หรือยังให้คำนิยามว่าคนคืออะไร ดังฉลาดชาย รมิตานนท์ เขียนในหนังสือพลวัตสังคมผ่านสายตานักวิชาการไทย (2545) ว่า

“ความเป็นคนนั้นเป็นอย่างไร อันเป็นนิยามทางสังคม และวัฒนธรรม เช่น คนต่างจากสัตว์ตรงที่เรามี “สติปัญญา” บางครั้งนิยามดังกล่าวก็มีการแบ่งรับแบ่งสู้ เช่นบอกว่า “มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ” กล่าวคือถึงจะใช่สัตว์ แต่ก็ไม่ใช่สัตว์เสียทีเดียว ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า “คน” หรือ “มนุษย์” จึงถูกมองว่าอย่างน้อยมีสองด้าน หรือสองสภาวะ ด้านหนึ่งคือเนื้อตัวร่างกายที่มีมาแต่กำเนิด กับอีกด้านหนึ่งคือด้านที่เป็นการประกอบสร้างทางสังคม” (วิระดา สมสวัสดิ์. บก. 2545: 17)

เห็นได้ว่าความเป็นเพศ หรือเพศภาวนั้นเป็นสิ่งที่สังคมให้ความหมาย หรือคือการประกอบสร้างทางสังคม หมายความว่าความเป็นหญิง ความเป็นชาย ความเป็นเมีย ความเป็นแม่เป็นสิ่งที่สังคมให้มา เท่ากับว่าคนเรามีสองหรือมากกว่าสองตัวตนในร่างกายเดียว เช่นเรื่องความเป็นแม่ร่างกายของผู้หญิงที่เป็นทั้งร่างกายทางเพศ (Sex Body) ตามชีววิทยา และอีกร่างหนึ่งเป็นร่างที่สังคมให้มา (Social Body) ด้วยเหตุที่ว่าร่างกายชีววิทยาของผู้หญิง มีความสามารถในการตั้งครรภ์ สามารถให้กำเนิดบุตร มีน้ำนมให้ลูกดื่ม ความสามารถทางด้านร่างกาย หรือชีววิทยานี้ถูกนำมาประกอบสร้างให้เป็นคุณลักษณะประจำเพศที่สังคมเชื่อว่า ผู้หญิงเป็นเพศอ่อนหวาน ให้ความดูแลเอาใจใส่ต่อผู้อื่น ดังนั้น ในสังคมต่างๆ จึงมองว่าผู้หญิงมีหน้าที่ในการผลิตซ้ำ และเลี้ยงลูก ดังฌอง ฌาค รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) นักคิดยุคคลาสสิกคนสำคัญของโลกคนหนึ่งกล่าวว่า

“เพราะผู้หญิงเป็นที่มาของความรัญจวนใจทางเพศ ความรักเป็นที่มาของความรัญจวนใจ และธรรมชาติได้ให้อำนาจแก่ผู้หญิงในการกระตุ้นความรัญจวนใจของผู้ชาย ถ้าผู้ชายพึงพาผู้หญิงด้วยความรักผู้ชายจะหมดอิสรภาพ หมดความมีเหตุผล เพราะฉะนั้นจำเป็นที่ผู้ชายต้องควบคุมผู้หญิงโดยการทำให้เธอเป็นแม่และเมียเท่านั้น” (Rousseau อ้างใน วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2545: 8)

ความเป็นหญิงที่ถูกนำมาผูกติดกับเรื่องของความเป็นแม่ ทำให้สังคมมองว่า “ผู้หญิงมีสัญชาตญาณความเป็นแม่ตามธรรมชาติ” เมื่อความเป็นแม่ถูกมองว่าเป็นสัญชาตญาณที่ผู้หญิงมีมาแต่กำเนิด ดังนั้นบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบในเรื่องของความเป็นแม่ หรือบรรทัดฐานของความเป็นแม่จึงถูกกำหนดว่าเป็นหน้าที่ของผู้หญิงแต่เพียงผู้เดียวในการเลี้ยงดูลูก การให้ความใกล้ชิด พร้อมทั้งรับภาระในการทำงานบ้าน ส่วนผู้ชายที่ถูกสังคมประกอบสร้างวาทกรรมให้มองว่า เพศชายเป็นเพศที่แข็งแรง มีเหตุผล มีความสามารถเหนือผู้หญิง เหมาะกับการเป็นผู้นำ ดังนั้นบทบาทของพ่อจึงต้องออกไปทำงานนอกบ้าน หาอาหาร หาเงินเลี้ยงครอบครัว ด้วยเหตุนี้จึงก่อให้เกิดมีการแบ่งงานกันทำในพื้นที่สาธารณะ และพื้นที่ในบ้าน งานในบ้านที่ผู้หญิงทำ เป็นงานที่ทำตามกฎ และบรรทัดฐานที่สังคมคาดหวังว่าผู้หญิงที่เป็นแม่ต้องทำ และการไม่ทำตามกฎก็จะถูกมองว่าเป็นแม่ที่ไม่ดี หรือแม่ที่ไม่รักลูก เช่นเดียวกับพ่อที่ต้องทำตามกฎของสังคม การที่เป็นผู้ชายไว้เหตุผล ขาดความสามารถ ขี้เกียจ ต่างก็ถูกสังคมมองว่าเป็นผู้ชาย ก็จริงแต่เป็นพ่อที่ไม่ดี ความเชื่อเหล่านี้ถูกสนับสนุน เป็นที่ยอมรับของสมาชิกในสังคม และสมาชิกในสังคมนี้เองเป็นผู้ถ่ายทอดผ่านทางกระบวนการจัดเกล้าทางสังคมวัฒนธรรม ซึ่งในการศึกษานี้หมายความว่า เป็นการผลิตซ้ำวาทกรรมความเป็นแม่-เป็นพ่อ ไปยังรุ่นต่อ ๆ ไป

ฉะนั้นพอจะเห็นได้ว่าบรรทัดฐานความเป็นแม่เป็นกรอบใหญ่หนึ่งที่ผู้หญิงที่เป็นแม่ต้องเดินตาม การเดินออกจากกรอบจึงเป็นเรื่องที่สังคมมองว่าไม่ดีนัก ผลที่ตามมาคือทำให้สังคมมองว่าเป็นผู้หญิงไม่ดี หรือเป็นแม่ไม่ดี ดังนั้นการที่ผู้ศึกษาเดินออกบ้านมาเรียนด้วยการทิ้งลูกไว้บ้านจึงถูกมองว่าเป็น “แม่ไม่ดี” กรอบ หรือบรรทัดฐานของความเป็นแม่นี้ สังคมได้ประกอบสร้างความคิดหวังให้ผู้หญิงต้องเป็นผู้ให้การดูแลเอาใจใส่ ด้วยการเอาลักษณะทางชีวภาพของผู้หญิงไปผูกติดกับลักษณะความเป็นหญิงที่สังคมสร้างให้มา พร้อมทั้งให้คุณค่าแก่ลักษณะเหล่านั้น อย่างมีความด้อยและความแตกต่างจากผู้ชาย ดังนั้นผู้หญิงที่เป็นแม่ จึงต้องเป็นผู้หญิงที่ปฏิบัติตนอยู่ภายใต้บรรทัดฐานของสังคมที่กำหนดมา และแสดงออกตามที่สังคมคาดหวังอย่างคงที่ตายตัว ตรงนี้คือปัญหา

2.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับตัวตน และอัตลักษณ์ (Self and Identities)

บรรดานักคิดคนสำคัญๆ ต่างๆ พวกเขาอาจขบคิดกันอย่างละเอียดและกว้างขวางมากมายหลายเรื่อง แต่ในช่วงท้ายของนักคิดสำคัญๆ แทบทุกคนมักต้องหันมาตอบคำถามพื้นฐานที่ว่า ชีวิตคืออะไร คนเราอยู่ไปเพื่ออะไร ความสุขอยู่ตรงไหน ซึ่ง Michel Foucault เป็นนักคิดคนหนึ่งซึ่งหันมาสนใจตอบปัญหาเรื่อง “ตัวตน” Foucault มีความสนใจว่าตัวตนมนุษย์ถูกกด ถูกบังคับ ด้วยสิ่งอันเป็นผลผลิตของ “วาทกรรม” อย่างไรบ้าง มนุษย์จะหลุดพ้นจากอำนาจการกดบังคับนี้ได้อย่างไร (ธีรยุทธ บุญมี, 2551: 34)

สำหรับเรื่องตัวตนตามความคิดของ George Herbert Mead เขามองว่าธาตุแท้ของตัวตนคือลักษณะสะท้อนกลับ ตัวตนเป็นบุคคลขึ้นมาได้เพราะความสัมพันธ์ที่เขามีต่อคนอื่นๆ จากความสามารถของบุคคลในการรับทัศนคติของคนอื่นๆ เข้าไปยังจินตนาการของเขา ทำให้ตัวตนของเขา กลายเป็นผู้ถูกระทำจากการสะท้อนของตนเอง ตัวตนในสภาพทั้งผู้กระทำ (Subject) และผู้ถูกระทำ (Object) เป็นส่วนสำคัญของการมีลักษณะเป็นสังคม (Being Social) ความเป็นปัจเจกที่บุคคลมีลักษณะจำเพาะของแต่ละตัวตน เป็นผลจากการผสมกลมกลืนในลักษณะจำเพาะ (ซึ่งไม่เคยเหมือนกันเลยในแต่ละคู่) ของทัศนคติของคนอื่นๆ ที่ก่อรูปเป็น "บุคคลอื่นทั่วไป" ดังนั้น ถึงแม้ความเป็นปัจเจกบุคคลมีรากฐานจากความเป็นสังคม คนแต่ละคนก็มีส่วนเกื้อหนุนกระบวนการสังคมด้วย

นอกจากนี้ Mead ยังกล่าวว่า "เราเป็นปัจเจกบุคคลที่เกิดในสัญชาติหนึ่งๆ อาศัยที่จุดพื้นที่ที่แน่นอน มีความสัมพันธ์ทางครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละคน มีความสัมพันธ์ทางการเมืองแบบหนึ่งๆ ทั้งหมดเหล่านี้เป็นตัวแทนสภาวะการณ์หนึ่งๆ ที่ก่อให้เกิด “ฉัน” (Me) ขึ้นมา แต่สิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องเกี่ยวพันกับการกระทำที่ต่อเนื่องของอินทรีย์ที่มีต่อ “ฉัน” (Me) ที่ว่านั้น มนุษย์เกิดภายในโครงสร้างสังคมที่พวกเขาไม่ได้ก่อ พวกเขาอยู่ในระเบียบทางสถาบันและทางสังคมที่พวกเขาไม่ได้สร้าง พวกเขาอยู่ในระเบียบทางสถาบัน และทางสังคมที่ตนไม่เคยกำหนดด้วยตนเอง และพวกเขาถูกบังคับควบคุมโดยข้อจำกัดของภาษา กฎระเบียบ ธรรมเนียม และกฎหมาย ทั้งหมดเหล่านี้เป็นปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของ 'Me' แต่ “ฉัน” (I) จะมีปฏิกิริยาต่อสถานการณ์ที่ก่อขึ้นก่อนหน้าในลักษณะเฉพาะเสมอ ดังเช่น มอนเนด (Monad) ในจักรวาลแบบไลบ์นิซ (Leibnizian) สะท้อนจักรวาลจากทรรศนะที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงสะท้อนแง่มุม หรือทัศนภาพที่แตกต่างกันของจักรวาลนั้น เห็นได้ว่าในความคิดของ Mead องค์ประกอบพื้นฐานของตัวตนประกอบด้วยสองประการได้แก่ “ฉัน” (I) ในฐานะที่เป็นประธาน แต่ในขณะที่เดียวกันยังมี “ฉัน” (Me) ในฐานะที่เป็นกรรม และที่สำคัญไปกว่านั้นเขาได้ชี้ให้เห็นว่าองค์ประกอบทั้งสองอย่างนี้

ไม่ได้เป็นสิ่งของ แต่เป็นกระบวนการที่มีการเคลื่อนไหวภายในตัวของ “ฉัน” นั่นเอง (ลิวอิส เอ. โคเซอร์ แปลโดย วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2552)

สำหรับแนวความคิดของ Charles Horton Cooley ตัวตนหมายถึงจินตนาการที่ค่อนข้างชัดเจนเกี่ยวกับตนเองนั่นคือความคิด อะไรก็ตามที่ถือว่าเหมาะสมที่ปรากฏขึ้นในจิตใจของคนๆ หนึ่ง และความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองที่เรามักจะถูกกำหนดโดยทัศนคติที่เรามีลักษณะอย่างเดียวกันกับคนอื่น ดังนั้น ในจินตนาการ เราจะมีความคิดที่มีอยู่ในจิตใจของคนอีกคนหนึ่ง อันเป็นความคิดเกี่ยวกับรูปร่างหน้าตา กิริยาท่าทาง จุดมุ่งหมาย การกระทำ บุคลิกภาพ มิตรสหาย และอื่นๆ จะได้รับผลกระทบที่แตกต่างกันออกไปจากสิ่งดังกล่าว นอกจากนี้เรื่องตัวตน ตามมุมมองของ William James และ George Mead ที่อ้างใน ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2548) ได้อธิบายว่า ตัวตนคือความสามารถเฉพาะของมนุษย์ที่ทำให้มนุษย์สามารถสะท้อนตนเองและโลกทางสังคมผ่านการสื่อสารและภาษา (อ้างใน อรอนงค์ แสนยากุล, 2548: 13 และ 108)

ตัวตนหรืออัตลักษณ์ในแนวคิดทันสมัยที่มีรากมาจากปรัชญายุคแห่งแสงสว่างแห่งภูมิปัญญา ใช้ลัทธิปัจเจกนิยมเชื่อมั่นในศักยภาพตามธรรมชาติของมนุษย์ว่าสามารถเข้าถึง “ความจริง” (Truth) ที่เป็นสากล ตามแนวคิดสารัตถนิยม ซึ่งมีความเชื่อว่าธรรมชาติของสังคม หรือมนุษย์ก็ตาม มีคุณสมบัติอะไรบางอย่าง เป็นแก่นแกน หรือสารัตถะ นั่นคือ “ความมีเหตุมีผล” ดังนั้น แนวคิดเหตุผลนิยม ยุคนี้ความเป็นเหตุเป็นผลของความจริงสูงสุด การมอง โลกในแง่ดีเป็นทัศนคติที่ให้การเป็นอิสระจากความขาดแคลนทางวัตถุ ซึ่งเป็นยุคเน้นความเป็นปัจเจก และได้ต่อยอดให้ค่าแก่การมีอยู่ ดำรงอยู่ของปัจเจกบุคคลเหนือตำแหน่งแห่งที่ หรือหน้าที่ทางสังคมของเขา โดยมีความสัมพันธ์แบบปัจเจกเป็นฐานรากของสิ่งอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชีวิตรวมกลุ่มหรือสังคม (อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2546: 8)

สำหรับตัวตนและอัตลักษณ์ ในยุคหลังทันสมัย ซึ่ง Michel Foucault นักคิดที่มีบทบาทในการรื้อสร้างการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ ในยุคหลังทันสมัย ผู้ซึ่งได้ชี้ให้เห็นจุดอ่อนของแนวคิดทันสมัย ด้วยการผูกโยงเหตุผลกับอำนาจ องค์ความรู้ในแต่ละยุคสมัยว่าอยู่ภายใต้กรอบและมุมมองหนึ่งที่เรียกว่า “วาทกรรม” (Discourse) ซึ่งไม่ได้หมายถึงภาษาแต่เป็นกรอบของการนิยามความเป็นจริงวางอยู่บนมุมมองหนึ่งๆ และประกอบไปด้วยกระบวนการและปฏิบัติการทางสังคมที่มารองรับชุดของความจริงนั้นๆ (อภิญา เพ็ญฟูสกุล, เพิ่งอ้าง: 51)

Michel Foucault ได้ให้ความคิดเรื่องตัวตนออกเป็นสองช่วง กล่าวคือช่วงแรกๆ Foucault ให้ความสนใจต่อเรื่องตัวตนในฐานะที่เป็นพื้นที่ของการครอบงำทางอำนาจว่าด้วยความรู้และความจริง เขาตั้งคำถามว่า แล้วเราจะรู้ได้อย่างไรว่าเป็นความรู้ วิทยาศาสตร์เป็นความรู้ หรือเป็นสิ่งที่ครอบงำ เราจะเชื่อได้อย่างไรว่าสิ่งที่เรารู้เป็นความรู้ ความรู้เป็นความรู้ได้อย่างไร เราจะบอกว่า

ความรู้แบบวิทยาศาสตร์จริงแท้กว่าความรู้ของชาวบ้านก็ยังไม่ได้ เพราะยังไม่รู้แพ้รู้ชนะกันชัดเจน ส่วนความรู้ที่ว่าเป็นความจริงนั้นคือความรู้ของผู้มีอำนาจ ดังนั้นความรู้ และอำนาจจึงแยกออกจากกันไม่ได้ และเมื่อตกอยู่ในการครอบงำของอำนาจ ความรู้นั้นจะได้รับการยกขึ้นมากว่าเป็นความจริง โดยมีสถาบันให้การรับรองที่เชื่อถือได้ ดังนั้น ความรู้ อำนาจ ความจริง ผสมกันคือ “วาทกรรม” นั้นเอง (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2552: 16-18)

พอมาช่วงหลังๆ Foucault ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องตัวตนมากขึ้น กล่าวคือ ตัวตนนั้นไม่ใช่ลักษณะแน่นอนตายตัวตามธรรมชาติ แต่เป็นความคิดที่ถูกนิยามขึ้นมาด้วยปฏิบัติการทางสังคม ซึ่งสร้างความเข้าใจแตกต่างกันไปในแต่ละยุคสมัย ทั้งนี้ ตัวตนอย่างน้อยมีความหมายตามภาษาอังกฤษ ได้สามอย่างเช่น นอกจากจะหมายถึงตัวบุคคลแล้วยังหมายถึงตัวองค์ประธาน หรือประเด็นของเรื่อง และตัวผู้ถูกกระทำอีกด้วย ดังนั้นตัวตนในความหมายของ Foucault ก็คือทุกคนมีสิทธิที่จะสร้าง และต่อรองอัตลักษณ์ หรือตัวตนได้ โดยไม่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับวาทกรรมเท่านั้น แต่ Foucault ก็ยังมองว่า องค์ประธาน และตัวตนเป็นผลผลิตของวาทกรรมได้ด้วย กล่าวคือ เป็นทั้งประเด็นที่จะพูดถึงวาทกรรม และเป็นผลผลิตของวาทกรรมได้ เช่น วาทกรรมความเป็นแม่ นั้น ความเป็นแม่เป็นองค์ประธาน (ประเด็น) แต่ความเป็นแม่ถูกนิยามโดยวาทกรรม ความเป็นแม่ ความเป็นปัจเจกชน ก็คือองค์ประธาน (ประเด็น) ความคิดพวกนี้บางครั้ง ก็เป็นผลผลิตของวาทกรรม และความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ซึ่งอาจจะปรากฏความหมายปรับเปลี่ยนไปตามสถานภาพของตัวตน บุคคลนั้น ว่ามีความหมายในบริบทที่เฉพาะเจาะจงในสังคม และประวัติศาสตร์หนึ่งๆ อย่างไร (อานันท์ กาญจนพันธุ์, เพิ่งอ้าง: 91-99)

อีกมุมมองหนึ่งแนวความคิดหลังทันสมัย/หลัง โครงสร้างนิยมบางส่วนมองว่า ตัวตนก็มีการรับรู้ หรือตระหนักรู้ในตัวตนที่ดี เป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคมกล่าวคือไม่ใช่เกิดจาก “ธรรมชาติ” หรือปัจจัยทางชีววิทยากำหนด หรือให้มา เช่นการรับรู้ตัวตนว่า ฉันเป็นใคร เป็นผู้หญิง เป็นลูกสาวใคร เป็นภรรยา/เมียใคร เป็นแม่ใคร และเป็นอย่างไร เป็นอย่างสยบยอมหรือว่าเป็น “สิ่ง” ต่างๆ เหล่านั้นอย่างเป็นทางการ “ผู้กระทำ” (Agency) หรือเป็นผู้มีอิสระ (Autonomy) ในตัวตน สิ่งทั้งหลายเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นการสร้างขึ้น (Constructed) ทั้งสิ้น (Adermahr; Lovell and Wolkowitz อ้างใน อารียา จินมหันต์, 2551: 31)

ส่วนแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องตัวตนโดยทั่วไปแล้ว ทฤษฎีสตรีนิยมได้มองเรื่องนี้ ออกเป็นสองมิติที่มีความหมายแตกต่างกันออกไป คือมิติหนึ่งมองในเรื่องของตัวตนในฐานะที่เป็นความเชื่อต่างๆ ที่ผู้หญิงมีเกี่ยวกับตัวของผู้หญิงเองที่มีศักยภาพในตัวตนในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคล หรือในความหมายที่ใช้ในภาษาอังกฤษว่า Self-fulfillment ส่วนความหมายในมิติที่สองคือการที่ ตัวตนแสดงตนเองในฐานะเป็นสมาชิกของชุมชนผู้หญิงคนหนึ่ง หรือในความหมายที่ว่า Self-help

women's therapy ซึ่งอาจแปลเป็นไทยได้ว่า เป็นการบำบัดหรือช่วยเหลือกันเองในหมู่ผู้หญิง (Humm, 1995: 253-254)

ต่อประเด็นตัวตนกับอัตลักษณ์นักสตรีนิยมชื่อ Mary Daly อธิบายเกี่ยวกับเรื่องตัวตนของผู้หญิงว่า ตัวตนของผู้หญิงนั้นได้แบ่งออกเป็นสองความหมายคือตัวตนที่แท้จริง และตัวตนปลอม (A woman true self and her false self) ผู้หญิงที่อยู่ภายใต้ระบอบปิตาธิปไตยจะมีตัวตนที่เป็นตัวตนปลอม เพราะว่าพวกเธอได้ถูกอำนาจชายเป็นใหญ่ หรือระบอบปิตาธิปไตยทำให้พวกเธอต้องแปลกแยกออกไปจากประสบการณ์ที่แท้จริงของพวกเธอ (Alienated from authentic experience) เมื่อตัวตนปลอมนี้ถูกทำลายลง จิตวิญญาณตัวตนที่แท้จริงของผู้หญิงก็จะเกิดขึ้นมาใหม่ (A spiritual rebirth) นอกจากนี้ Humm ยังได้อธิบายว่า Daly ไข่มุข โนทส์เรื่องตัวตนแบบวิภาษวิธี (Dialectical) เพื่อเสนอแนะหรือโต้แย้งว่า ถ้าผู้หญิงต้องการเป็นคนที่มีอารมณ์มั่นคงแบบเพียงพอ (Emotional Self-Sufficiency) แล้ว ตนเองจะได้ภาวะทางอารมณ์เช่นนี้ก็ด้วยการร่วมมือ หรือมีพันธะร่วมกันบนฐานของตัวตนแบบสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงด้วยกัน (Model of Female Relationship) (Humm, 1995: 254)

แนวความคิดเรื่องตัวตน อัตลักษณ์มีหลากหลายความคิด มีหลายเหตุผลโต้แย้ง ทั้งที่ลงรอยและไม่ลงรอยกัน แต่ที่สำคัญในบทนี้ผู้ศึกษาจะได้พิจารณาเรื่องตัวตน อัตลักษณ์ของความเป็นแม่ ในฐานะที่เป็นสิ่งประกอบสร้างด้วยวาทกรรมทางสังคม และวัฒนธรรม ตามมุมมองแนวความคิดสตรีนิยมหลังทันสมัย นั่นก็คือการประกอบสร้างตัวตน อัตลักษณ์ของความเป็นแม่ ด้วยอำนาจ/ความรู้ชุดต่าง ๆ ที่ผลิตหรือสร้างขึ้นโดยสถาบันต่าง ๆ ที่อ้างว่าเป็นผู้เข้าถึงความรู้/ความจริงด้วยการประกอบสร้าง วาทกรรม ที่สามารถทำให้ร่างกายต้องปรับเปลี่ยนตัวตน และอัตลักษณ์ พร้อมทั้งการแสดงออกตามเหตุผลความคาดหวัง และคุณค่าที่ปรากฏในวาทกรรมนั้นๆ แต่เนื่องจากว่าตัวตน อัตลักษณ์เป็นสิ่งสำคัญในการดำรงอยู่ ฉะนั้น แน่นนอน เพื่อความอยู่รอดและการดำรงอยู่ในสังคม ตัวตนจึงต่อสู้ต่อรองพร้อมทั้งปรับเปลี่ยน และรักษาไว้แห่งตัวตนเดิมในบางส่วน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้นจริงยั่งยืน หรือเข้ามาแล้วผ่านไป จึงขึ้นกับระดับความเข้มข้น ความลึกซึ้งของการสร้าง และการรับเอาวาทกรรมเหล่านั้นของปัจเจกบุคคลนั้น ๆ เป็นแต่ละกรณีไปไม่อาจเหมารวมได้

2.4 แนวคิดหรือวาทกรรมความเป็นแม่ในสังคมลาว

2.4.1 แม่กับการให้ความหมายที่หลากหลาย

ก่อนจะไปมองเรื่องความเป็นแม่ในสังคมลาว ควรจะดูว่าสังคมลาวได้ให้คำนิยาม หรือสร้างวาทกรรม หรือให้ความหมายคำว่า “แม่” ไว้ว่าอย่างไร ความหมายของคำว่า “แม่” ใน

พจนานุกรมภาษาลาว ที่ทำการรวบรวม และเขียนโดย สีเวียงแจก กรนิวงศ์ ได้ให้คำนิยามคำว่าแม่ไว้สามความหมาย ดังนี้ หนึ่ง “แม่” น. (คำนาม) หญิงผู้ให้กำเนิดแก่ลูก คำที่ใช้เรียกหญิงผู้ให้กำเนิดตน เป็นคำเรียกผู้หญิงทั่วไปว่าแม่หญิง (ผู้หญิง) สอง “แม่” น. เรียกสัตว์ที่มีเพศตรงข้ามกับตัวผู้ว่าแม่ เช่น ไก่แม่ ม้าแม่ หมูแม่ หรือใช้เรียกหญิงผู้ทำงานบางอย่างว่าแม่ ดังเช่น งานค้าขาย เรียก แม่ค้า แม่ครัว แม่เรือน ใช้เรียกผู้คนที่เห็นหน้าว่าแม่ เช่น แม่ทัพ แม่กอง ใช้เรียกไม้ที่เป็นใหญ่ และช่วยให้มีความแข็งแรงในส่วนต่างๆ ว่าแม่ เช่น แม่บันได แม่กบ เป็นต้น สาม “แม่” ว. (คำวิเศษ) เป็นใหญ่ และแข็ง เช่น แม่ทัพ แม่บันได แม่แขนง หรือแม่แขนง น. สิ่งที่มาคิดขวางไม่ให้มีโชค สิ่งที่ทำให้ “ไม่หวาน” (ไม่หวานคือไม่ได้ผลตามที่คาดหวัง เช่น ใช้กับเครื่องมือจับปลา ถ้าสัตว์ คำว่าหวานหรือไม่หวานอาจแปลว่า โชคดี/ไม่ดี ขาดดี/ขาดไม่ดี ก็ได้) นอกจากนี้คำว่า “แม่” ยังมีความหมาย และหน้าที่ที่แตกต่างกันออกไปดังจะกล่าวได้รวมๆ ดังนี้

“แม่” ในความหมายที่ใช้เรียกชื่อแทนผู้หญิงว่าแม่ได้แก่ แม่ดอง น. หญิงที่เกี่ยวข้องกันเรียกว่าแม่ดอง แม่เดียว น. คนที่เกิดร่วมท้องแม่คนเดียวเรียกแม่เดียว แม่นาย น. หญิงผู้เป็นแม่ของเมีย หญิงผู้มีอายุรุ่นราวเดียวกับแม่นาย เป็นคำที่บรรดาหลานๆ ใช้เรียกน้องสาวแม่ว่า แม่นาย แม่เฒ่า แม่ตู้ แม่ใหญ่ แม่ของเมีย เรียกแม่นาย แม่นม น. หญิงผู้ให้นมกิน แต่ไม่ใช่แม่แท้ แม่น้อย น. เมียน้อยของพ่อ (เมียรองของพ่อ) แม่เลี้ยง น. หญิงที่เอาลูกของคนอื่นมาเลี้ยง แต่รักและเอ็นดูลูกเลี้ยงเหมือนลูกจริง แม่หม้าย น. ผู้หญิงที่ผัวตายจาก แม่ฮัก น. หญิงที่รักลูกของคนอื่นเหมือนลูกของตน แต่ไม่รับเอาแม่เลี้ยงไว้ในบ้าน เพียงให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลเท่านั้น แม่ฮ้าง น. ผู้หญิงที่ผัวปะ หรือปะผัว แม่ออก น. เป็นคำที่พระภิกษุสามเณรเรียกผู้หญิงทั่วไป แม่ขาว น. หญิงผู้บวชถือศีลแปด นุ่งขาวห่มขาว

“แม่” ในความหมายที่ใช้เรียกชื่อตามหน้าที่ หรืองานที่ทำ เช่น แม่พิมพ์ น. สิ่งที่เป็นต้นแบบ แบบพิมพ์ ขอบใช้เรียกครูว่า แม่พิมพ์แห่งชาติ แม่พิมพ์ตัวหนังสือ แม่คำฮาง น. หญิงที่หาเงินทางกามคุณ (กามารมณ์) แม่จ้าง น. หญิงขายตัว แม่สื่อ น. ผู้แนะนำให้หญิงชายรักชอบกัน ผู้ติดต่อเอาผู้หญิง หรือผู้ชายไปขายตัว แม่คำแย น. หญิงที่เป็นหมอลูกคนออกลูก หมอลูกคำแย แม่เป้ง ว. หมายถึงผู้หญิงที่เป็นหัวหน้าฝูง เป็นคำพูดในแง่ที่ไม่ดี แม่แฝด น. หญิงที่ขอบเรียนเวทมนตร์คาถา และทำยาแฝดเพื่อให้ชายหญิงรักกันและแตกแยกกัน แม่มีอน น. ผู้หญิงที่เป็นหมอลูก นางเทียม แม่มีอน (ตัวใหม่) แม่มีด น. ผู้หญิงที่เป็นหมอลูก นางเทียม

“แม่” ในความหมายที่ใช้เรียกสิ่งที่ยิ่งใหญ่ สิ่งที่เป็นผู้นำ เรียกชื่อวัตถุ สัตว์ แม่น้ำ และตัวเลขเช่น แม่ตำแหล น. ช้างเชือกใหญ่ที่เป็นแม่ฝูง หรือใหญ่กว่าหมู่มุขำฝูงหนึ่ง แม่ทัพ น. หัวหน้าใหญ่ในกองทัพ แม่เมือง น. พระอัครมเหสีของพระเจ้าชีวิตเรียกว่าแม่เมือง แม่เป้ง น. แม่มีดแดงโขงตัวใหญ่ที่มีปีกบินได้ แม่แซ่ น. แผ่นแป้นที่อยู่กลางพื้นเรือนยาววางไปตามพื้นเรือน เป็น

จุดที่หัวเป็น (แผ่นไม้กระดาน) มาต่อกัน เรียกว่าไม้แม่แซ่ หรือแซ่ตัวเมียที่เกิดลูก (จะระแซ่ตัวเมียที่คลอดลูก) แม่บัน ไค น. ไม้แข็งสองชิ้นที่เอาลูกบัน ไคซูป (สอด) ใส่ ดอกใส่ หรือมัดใส่ สำหรับก่าย (พาด) ขึ้นบ้าน แม่ตีไฟ น. ไม้ชอบเตาไฟ ไม้ป้องกันไฟ แม่ก้อนเส้า น. เหล็กที่ใช้ทำเตาไฟ มีสามขา จับใส่กัน แม่พาด น. หม้อแอ้งน้ำ แม่เหล็ก น. แร่ธาตุชนิดหนึ่งที่ดูดเหล็กได้ แม่แรง น. เครื่องมือสำหรับยกของหนัก แม่นอนวัน น. แมลงจำพวกหนึ่งเหมือนแม่ต่อ (แมงฝิ่ง) ที่มีลิ้น (เหล็กใน) อยู่ทางกัน เวลาตอด (ต่อย) เจ็บปวดมาก แม่น้ำ น. คลองน้ำใหญ่ที่มีแม่น้ำใหญ่ และน้อยไหลเข้ามารวมกัน แม่นที (แม่น้ำใหญ่) แม่มือ น. ชื่อจำนวนเลขสิบตัวท้ายจุลศักราชมีใช้ ดังนี้ กราบ รับ รวาย เมิง เป็ก กัด กด ฮ้วง เต่า กา (พจนานุกรมภาษาลาว, 2005) (ພົດຈະບວນ , ກົມພາສາລາວ, 2005)

2.4.2 ความเป็นแม่มองผ่านวรรณคดีโบราณลาว

ประชาชนลาวส่วนมาก มีความเชื่อในเรื่องของพุทธศาสนา เชื่อในเรื่องของบุญ บาปกรรม ที่ทำในชาติก่อน และชาตินี้ เช่นเดียวกับการได้มาเป็นญาติพี่น้อง เป็นคู่หัวเมีย เป็นพ่อแม่ลูกกัน มีความเชื่อว่าเพราะผลบุญที่ทำมาแต่ชาติก่อน หรือชาติปางก่อน ได้ทำบุญทำทานด้วยกัน ดังนั้นความเป็นแม่ตามมุมมองผ่านจาริตประเพณี อันเก่าแก่ จึงพัวพันกับเรื่องของบุญ บาปที่ทำไว้แต่ชาติก่อน นอกจากนี้การเลือกสายแนนพ่อแม่มาเกิด (การเลือกเส้นทางลงมาเกิด) คนมีบุญก็จะได้สายแนนที่ดี คือ ได้มาเกิดกับพ่อแม่ที่ดีมีทรัพย์สมบัติ หรือพ่อแม่ที่มีบุญก็จะได้ลูกที่ดีเชื่อฟังคำพ่อแม่ และลูกเองก็ต้องตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ พ่อแม่เป็นผู้ให้กำเนิดเรา ดังนั้น

“ผู้เป็นลูกต้องรู้บุญคุณพ่อแม่อย่างล้นเหลือเหนือเกล้า ๆ จึงขึ้นชื่อว่าได้เกิดมาเป็นลูกกตัญญูกตเวที และถ้าลูกคนใดเคารพพ่อแม่เสมือนพระอรหันต์ของตน คนผู้นั้นจะตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ ตลอดชีวิตจะมีแต่ความสุขความเจริญ แม้ว่าพ่อแม่จะละทิ้งเราแต่ยังเด็ก เราไม่ควรมียอดคิดที่ไม่ดีต่อพ่อแม่แต่ เราผู้เป็นลูกเมื่อโตขึ้นต้องสืบหาพ่อแม่แท้ของตนเอง เพื่อตอบแทนบุญคุณพ่อแม่” (ดวงไซ หลวงพะสี, 2001: 6-7) (ດວງໄສ ຫວງພະສີ, 2001: 6-7)

นอกจากนี้การมาเกิดเป็นพ่อแม่ลูกกัน ยังมีความเชื่อว่า ลูกที่เกิดด้วยนั้นเป็นวิญญูณของญาติผู้ใหญ่ พ่อแม่ หรือญาติพี่น้องที่ตายไปแล้วกลับชาติมาเกิด การกลับชาติมาเกิดเชื่อว่าเมื่อยังมีชีวิตอยู่ พ่อแม่ ลูกหลาน หรือญาติพี่น้อง ได้ทำบุญทำทานร่วมกัน มีความรักความผูกพันที่ดีต่อกัน จึงกลับมาเกิด มาเป็นพี่น้องกันอีกครั้ง และการกลับชาติมาเกิดยังมีความเชื่อว่าเป็นการเกิดมาเพื่อชดใช้กรรม และตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ ดังนั้นลูกจึงต้องรู้ตอบแทนบุญคุณผู้เป็นพ่อแม่ โดยเฉพาะผู้เป็นแม่ เพราะพ่อแม่ถึงจะมีบุญคุณ แต่บุญคุณแม่นั้นมากกว่าที่พ่อมี ดังคำสอนโบราณที่ว่า

“คุณพ่อเท่าภูเขาเกล้า คุณมารดาเท่าฟ้ากับดิน”

การตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ ผู้ชายสามารถทำได้ด้วยการบวชเพียงครั้งเดียวก็สามารถใช้ผ้าเหลืองเพื่อนำแม่ขึ้นสู่สวรรค์ ส่วนผู้หญิงจะหาผลบุญด้วยการบวชไม่ได้ จึงต้องทำบุญด้วยการไปวัดเพื่อแสวงหาบุญ สร้างผลบุญให้แก่พ่อแม่ ที่ละเล็กละน้อยนอกจากนี้ก็เพื่อความ สุข ความเจริญของตนในภพนี้ และภพหน้า และเชื่อว่าเมื่อตายไปจะได้ขึ้นสวรรค์ ดังนั้นจึงสามารถทำบุญด้วยการ ตักบาตร เข้าวัดฟังธรรม ดังกลอนย่าสอนหลานกล่าวไว้เพื่อคนรุ่นหลัง ได้ปฏิบัติกัน

...เพื่อนว่าวันศีลนั้น	ให้ธรรมบุญตักบาตร
กันผู้ใดอยากขึ้น	เมื่อฟ้าให้หมั่นทาน...
...ข้อมว่าแล้ว	ยายย่ากับหลาน
ก็จึงพากันตก	แต่งทานศีลสร้าง
ธรรมบุญสร้าง	เททานตักบาตร
หมายขาดน้ำ	น้ำอยู่ให้อยู่เย็น..... (ขาด = หขาด)

(ภาพย์กลอน ย่าสอนหลาน, 2000) (ทาบ/ทอบ ๒ ' ารอบทวาม,
2000)

นอกจากการทำบุญด้วยการเข้าวัดแล้ว ผลบุญอย่างหนึ่งที่ได้ก็คือการทำความคิดเพื่อพ่อแม่ เพราะพ่อแม่เปรียบเสมือนพระเจ้า ผู้ใดทำดี และเชื่อฟังพ่อแม่จะประสบแต่ความสุข ความเจริญ ดังแสดงออกในคำสอน และในหนังสืออินธิญาณสอนลูก

...อันว่า	คำปากของพ่อแม่	หนักเกินกรรม
	ใฝ่ผู้ยำแยงนบ	หากจักเฮืองเมื่อหน้า
	คุณพ่อเท่าภูเขาเกล้า	คุณแม่เท่าฟ้ากับดิน...

(อินธิญาณสอนลูก, 1975) (ฮิบทียานสอนว.ท, 1975)

เมื่อผลบุญที่ผู้หญิงได้โดยผ่านการทำบุญตักบาตร และการดูแลเอาใจใส่ฟังคำสอนของพ่อแม่ ผู้หญิงจึงถูกคาดหวังให้เป็นผู้หญิงที่ดี มีความอ่อนหวาน อ่อนช้อย ถนอมถ่อมตน และมีความดูหมั่น (ขยันหมั่นเพียร) ดังนี้

...เป็นหญิงนี้	ให้ทำเนียมนามไก่อ
ไก่อมันช่างฝักช่างป้อง	ปองเลี้ยงให้ใหญ่สูง
อันนี้ คำขุนเต่า	อินธิญาณแต่ปางก่อน
ชักให้นั้นขนาดน้อย	ฟังแล้วร่ำเพิง พ่อเนอ
ชื่อว่าเป็นคนให้	ทำเนียมนามเต่า

มันหากเมียนไขไว้	ดีแล้วจึงค่อยหนี
บ่กว่าส้าที่แม้ง	ในแง่ความคิด พ่อแล้ว
ชาติที่เป็นแนวหญิง	ก่หย่าวางหล่าฝ่าย (ก่ = กี่)
ยามใดเจ้า	ลีลาเข้าบ่อน ก่ดี
ให้เจ้าคิดแจบแจ้ง	ดีแล้วจึงค่อยนอน พ่อเนอ...

(อินธิญาณสอนลูก, 1975) (ฮิวท็องบวรวุฒ, 1975)

การปฏิบัติตนดังคำสอนถือเป็นลูกที่ดี เป็นผู้หญิงที่ดี ขณะเดียวกันผู้หญิงที่ไม่สามารถปฏิบัติตนได้เช่นคำสอน หรือไม่ถือศีลห้า ถือว่าเป็นหญิงไม่ดี เทวดาไม่เหลียวแล และเป็นคนเหม็นสาบ

...อันนี้	อุปมาแท้	มาเทียบสอนโลก
	หญิงผู้ประเสริฐ	ศีลห้าอยู่คอม
	หญิงผู้มีศีลนั้น	กิงหอมสุทธะยัง
	เทวดาอยู่ฟ้า	ลงเฝ้าสู่ (ทุก) วัน
	หญิงบ่มีศีลนั้น	กิงมันเหม็นสาบ
	เป็นดั่ง ผีซาก (ซาก) ฮ้าย	ไหลค้ำแก่เพ็ย
	มีแต่สบเหม็นแฉ้ง	อเวจีขบองตอด (ซี ออกเสียงว่า สี = กี่จะ)
	กาหากเห็นซากฮ้าย	ชิบินเจ็ยเจ็ดลง
	ชาติที่ ของเหม็นนี้	แมลงวันเขี้ยวชิวหัวต่อ
	ขางหากจู้ใส่แล้ว	หนอนชิบร่อนนุ่นกิน...

(อินธิญาณสอนลูก, 1975) (ฮิวท็องบวรวุฒ, 1975)

หญิงชั่วหญิงเลวคือหญิงที่ไม่มีศีลห้า ไม่ทำบุญทำทาน และการถือศีลห้าไม่ใช่เพียงแค่ทำบุญในวัดเท่านั้น การทำหน้าที่ในบ้าน และการเตรียมอาหารไปวัดก็เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติศีลห้า ดังนั้นการสอนให้ผู้หญิงรู้จักหน้าที่ประจำวันของตนจึงเป็นสิ่งที่เฒ่าแก่พ่อแม่สอนลูกหลานของตน

...อันหนึ่ง	ให้เจ้าลูกแต่เช้า	ประสงค์แต่งจ้งหัน (อาหารเช้า) พ่อเนอ
	ยามเมื่อบายของทาน	ให้สวยสีส่งสร้าง(ให้มีความสะอาดเรียบร้อย)
	ชื่อว่ากินทานนี้	ทำตัวให้ประณีต
	อันว่าผมเกตเก้า	เคเรียนไว้อย่าให้มาย (รัคให้แน่น) แท้เนอ
	ให้ค่อยทำเพียนคุ่ม	เสมอขุมขมเขื่อ
	อย่าได้เฮคตุ้เตื่อ	ดินชั้น ไชวพา นั้นเนอ

อันหนึ่ง ถึงเมื่อยามแสงตั้งกองงายให้หาฮืด คีเนอ
 อย่าได้ลือบแต่เก้า น้ำมันย้อยชุ่มเลิง
 พอเมื่อ ตะวันคล้อย ยามแสงไกลลี้ลี้คำ มานั้น
 ฮืดหากตั้งแต่งไว้ มาแท้แต่ประดม
 กลางคินนั้น เงินนัยให้มีคู่
 อย่าได้เสดโอดอ้าง ทอนท้อยอยู่ผู้เดียว พ่อเนอ...

(อินธิญาณสอนลูก, 1975) (ฮิบทียางฮอบ
 ๖, ๓, 1975)

กิจกรรมที่ผู้หญิงทำประจำวัน ส่วนหนึ่งได้นำไปสู่การเกี่ยวพาราสีระหว่างบ่าวสาว เช่น การลงขวางเงินฝ้ายในตอนค่ำคิน (ปั่นฝ้ายในคินเดือนฉาย) เพราะผู้หญิงเมื่อก่อนต้องเป็นผู้มีความสามารถในการตำหูกทอไหม (ทอผ้า) ซึ่งการทอผ้าในคินเดือนฉายเป็นการเปิดโอกาสให้บ่าวสาวได้พูดคุย และเกี่ยวพาราสีกัน แต่การเกี่ยวพาราสี ผู้หญิงไม่ควรที่จะเป็นผู้พูดคุยล้อเล่น หรือแสดงกิริยาโต้ตอบผู้ชายได้ ต้องเป็นผู้ชายเป็นผู้เกี่ยวพาราสีก่อน ถ้าผู้หญิงทำตัวเป็นคนดีผู้ชายก็จะเข้ามาพูดคุยด้วยเอง

...ยามใดได้ หยินแคนแกมขุ่ย
 ฝูงหมู่บ่าวขำน้อย เทียวหลิ่น (เล่น) คำคิน
 เขาก็จับแข่งฟ้อน ทังอ่านหนังสือ
 อย่าได้เอ็นเทินเสียง ตอบชายเชิงหลิ่น (หลิ่น = เล่น)
 ให้ค้อยสงวนตนไว้ แพงเชิงให้มันคอง คีตาย
 ชาติที่นทกระจาบฮ้าย เห็นเข้าหากชิตอม คอกนา...

(อินธิญาณสอนลูก, 1975) (ฮิบทียางฮอบ ๖, ๓, 1975)

ผู้หญิงนอกจากจะไม่สามารถเป็นผู้เกี่ยวพาราสีแล้ว การเลือกคู่ครองยังขึ้นกับผู้ใหญ่ ถ้าผู้ใหญ่มิพร้อมก็ไม่สามารถแต่งงานได้

... คันอยากมีคู่ชื่อน ให้มีผู้ปรึกษา หลานเฮย
 ให้ค้อยหาลือขุน หมู่พงค์พันธุ์เชื้อ
 ให้ไปปรึกษาเต่า ขุนกวางพ้อมแม่
 คันเต่าแก่บ่พร้อม ให้เขาถ้อนอย่าเอา (เขา - อ่านว่า เขา = หยุค)
 ย่ากลัวเป็นฮ้างกับทัง ภายหลังห่างเหิน
 กลัวแต่เป็นฮ้างหม้าย ภายหน้าลืบตี...

(กาพย์กลอน ย่าสอนหลาน, 2000) (ทาบ/ทอบ ๖ าวฮอบทวาว, 2000)

การเกี่ยวพาราสีของบ่าวสาวที่ผู้ใหญ่เห็นด้วยได้นำไปสู่การแต่งงาน และการแต่งงานได้แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงต้องการให้มีผู้ปกป้อง และทั้งเป็นการแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของผู้หญิงว่าอยู่ที่การได้แต่งงาน

...ชาติที่ ตรีภูกนี้	คนชายยังแก่
หญิงใดคัวบมีช้อน	ไพชีย่านย่อนกล้ว พ่อแล้ว
ชาติที่ หนองบมีหนามนี้	พรานแฮบมีย่อน (กล้ว) มีแล้ว
มีวัง คันบมีเงือกเฝ้า	คนไต้กีบเจียม พ่อแล้ว
เพิงที่เอาคัวให้	เป็นอาจารย์สอนสั่ง
อย่าได้ทำโศคอ้าง	หัวล้านสิ้นครู (รู้มากกว่าครู) นั้นเนอ
หญิงบมีชายช้อน	คนเกกังกาด (หญิงไม่มีค่า)
เป็นดั่ง ผากระตาดฮ้าย	กลางบ้านเกือกขี้ดิน พ่อแล้ว
เฮือนบมีสี่หน้า	กา (นกกา) บินมาหากสิล่่วง
มีเฮือน คันบมีพ่อย้าว	โจน (ขโมย) สิเข้าล่่วงซ้อง...

(อินธิญาณสอนลูก, 1975) (ฮิบบิฮาบสอนว, ๓, 1975)

การแต่งงานของกลุ่มบ่าวสาวนั้น ความรักดูเหมือนไม่ใช่ประเด็นสำคัญ แต่เป้าหมายของการแต่งงานคือการมีลูกเพื่อเป็นผู้สืบตระกูลต่อไป ดังคำผะหยาบย่อ

..ตึกแหหวังเอาปลา	เฮ็ดนาหวังเอาข้าว
พันโพน	ปลูกหมากถั่ว
เอาคัวเอาเมีย	หวังเอาลูกเต้า แทนเชื้อสืบแนว

(วรรณคดีโบราณลาว, 2008) (อับบะระดะอโบราณวาว, 2008)

นอกจากผะหยาบย่อได้แสดงให้เห็นว่า การแต่งงานเพื่อให้มีลูกหลานมาสืบเชื้อแทนแนวในวงตระกูลแล้ว ในการปฏิบัติพิธีกรรมจริงปัจจุบัน ยังมีการแสดงให้เห็นว่า เมื่อคู่บ่าวสาวแต่งงาน ความคาดหวังที่คนอื่นมีต่อพวกเขาก็คือ การมีลูก และให้ความช่วยเหลือญาติพี่น้องดังคำให้พรในพิธีแต่งงานกล่าวไว้

...ข้อยจักเจิญเอาขวัญบาคน (ท้าว) ให้เข้ามาเทียมไหล่	
ละไมเนื้อคัวบาง สมนางงามอยู่ทำอินทำฟากฟ้าปุ่นแปง (แต่งมาแต่ฟ้า)	
ให้เข้ามาเผือแฝง	เมียแพงถึงเฒ่า
ฮ้อยขวบเข้า	นานยิ่งพายระธา (อยู่ด้วยกันตลอดกาล)
ให้เจ้ามีบุตรา	หญิงชายอย่าน้อย...
...ข้อยจักเอาสองสิ	เฮียงหมอนซ้องเนื้อ

ให้เจ้าได้สืบเชื้อ	พ่อแม่แทนเขื่อน...
...มี (ได้) ลูกชาย	ให้ได้ผู้ประเสริฐ
ให้เจ้าได้ลูกแก้ว	เกิดฮ่อมอุทธรณ์
ให้เจ้าได้ฟังคำสอน	ตายายพ่อแม่
แฝใจกว้าง	พี่น้องวงศ์สา....

(ดวงใจ หลวงพะสี, 2005) (ดวงใจ ทวองพะสี, 2005)

หลังการแต่งงาน ผู้หญิงต้องเป็นคนที่รู้จักหน้าที่ของตน คือการดูแลหัว ดูแลลูก ดูแลญาติพี่น้อง และต้องมีความซื่อสัตย์ต่อหัว การนอกใจหัวถือว่าเป็นหญิงที่เลวทราม ชาวบ้านไม่เหลียวมอง และทำการสิ่งใดไม่ได้ดังประสงค์

...บัดนี้ พ่อจกกับตัวตั้ง	สอนฮิตครองเขื่อน ก่อนแล้ว
ตามแต่ฮัทยาชัย	ที่เฮาเฮียนฮู้
หญิงใดฮู้	กล่าวถึงสังค อยู่คินั้น
เทวดาอยู่ฟ้า	มาเฝ้าหมั่นตน
หญิงใดแสงสงวนฮู้	ตันหากามโรค
ฝูงหมู่เทพพระชานทัย	เห็นแล้วถ่มน้ำลาย
แม่นว่ามีของได้	อันโคบประเสริฐ
แม่นว่ามีลูกน้อย	ข้าอย่างเหลวไหล
โฉบเ็นคูลัก	ใส่เพาเอาฮุ่ม
แม่นว่ามีมันมีฮู้	โหมงามบ่คือเพิน
แสนว่ามีหน่วยแก้ว	มาไว้กับคูล (ไม่เกื้อกูล)
กันแม่นมีหัวได้	อุปะชนใจถ่อย
จกได้นอนน้ำร้อน	ทั้งคั้นเปลือกแดง นั้นแล้ว...

(อินธิญาณสอนลูก, 1975) (อินทิ อานธอว, 1975)

จากคำสอน สุภามิต และคำให้พรเห็นได้ว่า การทำบุญทำทาน และการปรนนิบัติพ่อแม่สามี ลูก คือเส้นทางหนึ่งที่น่าผู้หญิงไปสู่ความสุขความเจริญในชาตินี้ และในสวรรค์ชั้นฟ้าเมื่อล่วงลับไปแล้ว พร้อมกันนี้ยังแสดงให้เห็นถึง ความเป็นหญิงนั้นต้องเป็นคนพูดจาอ่อนหวาน อ่อนน้อมถ่อมตน เป็นคนขยัน ตื่นตึกลูกเช้า ไม่เป็นหญิงที่เกี่ยวพาราสีกับชายก่อน ต้องเป็นผู้ดูแลเอาใจใส่ ผู้คนในครอบครัว ญาติพี่น้อง และแขกคนภายนอกที่มาเยี่ยมเยือน เมื่อมีหัวก็ต้องดูแลปรนนิบัติหัวให้ดี ถนอมต่อมดุมลูกโตเหมือน “แม่เต่า” และคอยเลี้ยงคอยเกร้อ (ให้อาหาร) ให้ใหญ่สูงเหมือน “แม่ไก่” นอกจากนี้หญิงที่ไม่มีศีลห้า หญิงที่ไม่ทำบุญทำทาน ไม่ฟังคำสอนผู้เฒ่าผู้แก่เป็นหญิงชั่ว

ร้าย เมื่อตายไปไม่ได้ขึ้นสวรรค์ เท่านั้นยังไม่พอยังทำให้ชีวิตมีแต่ความลำบาก ทำการใดไม่ขึ้น โดยเฉพาะหญิงที่แต่งงานแล้ว การนอกใจถือว่าเป็นบาปอันใหญ่หลวง เป็นหญิงที่ไม่ดี แม้แต่การต่อกับสามีก็ไม่สามารถที่จะกระทำได้ แต่อย่างไรก็ตามพอเห็นได้ว่าคำสอนที่ผู้หญิงได้รับนั้น เป็นการสอนให้ผู้หญิงทำงานในบ้าน เอาใจใส่ดูแลผู้อื่น โดยเฉพาะคนแก่ และเด็กในครอบครัว รวมทั้งญาติๆ ทั้งสองฝ่ายด้วย

2.4.3 “คนลาว” ลูกหมากน้ำเต้าปุง และแม่ในมิตินบ้าน

ถ้าถามว่า “คนลาวเกิดมาจากไหน” ไม่ว่าแม่แก่ ผู้ใหญ่ และเด็กต่างก็เชื่อกันว่า “คนลาวเกิดมาจากหมากน้ำเต้าปุง” ความเชื่อนี้เชื่อกันว่า เมื่อก่อนมีหมากน้ำเต้าปุงลูกหนึ่ง และมาวันหนึ่ง ได้มีเสียงออกมาจากหมากน้ำเต้าปุง พระยาแฉนเลยเอาเหล็กซี่ (อ่านออกเสียงว่าเหล็กซี่ = ไม้ปั้งที่ทำด้วยเหล็กหรือเหล็กที่ใช้สำหรับเจาะรู) เผาไฟจนแดงแล้วนำมาแทงใส่หมากน้ำเต้าปุง เมื่อถอดเหล็กซี่ออกก็มีมนุษย์หลังไหลออกมาสามกลุ่ม กลุ่มแรกที่ออกมามีผิวสีดำเพราะติดถ่านของเหล็กซี่ที่เผาหมากน้ำเต้าปุง กลุ่มนี้เรียกว่าเผ่าลาวเทิง กลุ่มที่สองออกมามีผิวสีเหลืองเพราะถ่าน ได้ถูกกลุ่มแรกเอาไปแล้วส่วนหนึ่ง กลุ่มนี้เรียกว่าเผ่าลาวลุ่ม (ในนี้รวมมีเผ่าลาวพวนอยู่ด้วย) และกลุ่มสุดท้ายที่ออกมา มีผิวสีขาวเพราะหมื่นหม้อ (ถ่านหรือดินหม้อ) จากเหล็กซี่ได้ถูกสองกลุ่มเอาไปหมด กลุ่มนี้เรียกว่าเผ่าลาวสูง

จากเรื่องเล่าแบบนิยายปรัมปรา (myth) และความเชื่อนี้ประเทศลาวเมื่อก่อนได้มีการจัดวางพลเมืองออกเป็นสามชนชาติชนเผ่าใหญ่ นั่นก็คือ ชนชาติลาวเทิงที่ชอบดำรงชีวิตอยู่ตามเนินภูชนชาติลาวลุ่มที่ชอบดำรงชีวิตอยู่ที่ราบเพียง หรือตามริมแม่น้ำ และชนชาติลาวสูงชอบดำรงชีวิตอยู่คอย แต่ปัจจุบันรัฐลาวไม่เรียกสามชนชาติชนเผ่าเหมือนเมื่อก่อน โดยอิงตามการจัดบรรดาเผ่าชนในลาวของห้องการศูนย์กลางแนวลาสร้างชาติ ปัจจุบันลาวมี 68 ชนเผ่า มีชนชาติเดียวคือชนชาติลาว (ศูนย์กลางแนวลาสร้างชาติ. 2005) (ส. บภวญจวอวอวอ ๗๖๖๖. 2005).

จากความเชื่อที่ว่าคนลาวเกิดมาจากน้ำเต้าปุงลูกเดียวกัน ดังนั้นประชาชนลาวส่วนมากจึงประกอบขึ้นด้วยผู้คนที่นับถือศาสนาพุทธเหมือนกัน พุทธในที่นี้เป็นพุทธที่เชื่อในเรื่องผี และพุทธที่เชื่อในเรื่องของบาปกรรม และเชื่อในเรื่องของพ่อฟ้าแม่แฉน (สัมภาษณ์ พ่อใหญ่, 5 พฤษภาคม 2553)

พุทธที่เชื่อในเรื่องผีให้ความเคารพผีหม้อหนึ่ง ไห่ข้าว ผีบ้าน ผีเมือง ผีปู่ ผีย่า ผีญาติพี่น้องที่เชื่อว่ามีความสัมพันธ์กันแต่ชาติก่อน ความเป็นแม่ถึงได้เชื่อในเรื่องของวิญญาณกลับชาติมาเกิด ดังแม่ของผู้ศึกษาเชื่อว่า

“บั๊กเอนี้เป็นพ่อเฒ่ากลับชาติมาเกิด” (ท้าวเอนี้คือตากกลับชาติมาเกิด)

ท้าวเอนี้คือน้องชายหล้า (คนสุดท้อง) ของผู้ศึกษา แม่มีลูกหญิงห้าคน ลูกหญิงคนสุดท้องได้เก้าปี แม่ตั้งครรภ์อีกครั้งถึงได้ลูกชาย ฉันทถามแม่ว่าทำไมถึงได้รู้ว่าเป็นตา (พ่อของแม่) กลับชาติมาเกิด?

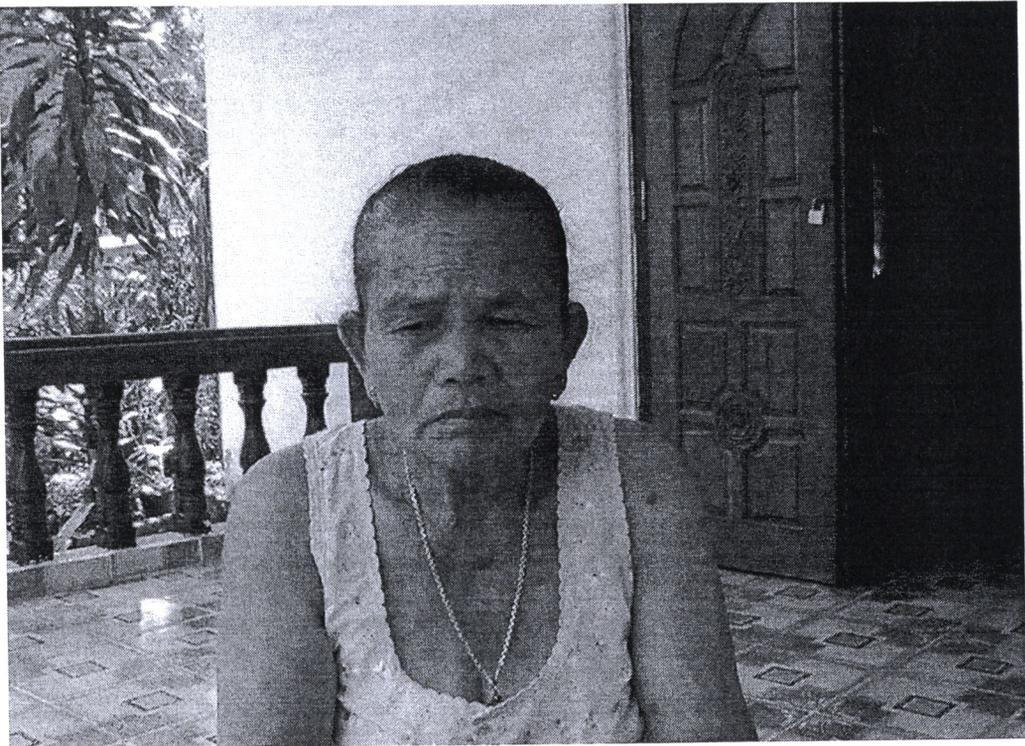
“ตอนแม่ท้องบั๊กเอนี้ พ่อเฒ่ารู้ว่าแม่ท้อง พ่อเฒ่าก็เริ่มเป็นโง่เลย (ทโรค) แม่ฝันเห็นพ่อเฒ่าจี่มาเกิดนำ หลังแม่เกิดบั๊กเอนี้ได้บ่อดเดือน พ่อเฒ่าก็ตาย เพราะวิญญาณฟื้นมาเกิดแล้ว” (เวลาแม่ตั้งครรภ์ท้าวเอนี้ ตาก็เริ่มป่วย แม่ฝันว่าตาจะมาเกิดด้วย หลังจากที่แม่คลอดท้าวเอนี้ได้ไม่ถึงเดือน ตาก็เสียชีวิต เพราะวิญญาณของตามาเกิดแล้ว)

นอกจากความเชื่อเรื่องผี/วิญญาณกลับชาติมาเกิดแล้ว แม่ยังเชื่อเรื่องบาปบุญ และเวรกรรมที่ทำร่วมกันในชาติก่อน

“คนเขาจะได้มาเกิดเป็นพ่อแม่ลูกกัน ก่อข้อนการเฮ็ดบุญฮ่วมกันแต่ชาติปางก่อน... ทุกเพื่อที่แม่ไปวัด แม่ขอพรให้ลูกหมดทุกคน เพื่อชาติหน้าจะได้เกิดมาเป็นพ่อแม่ลูกกันอีก” (คนเราจะเกิดมาเป็นพ่อแม่ลูกกัน เพราะการทำบุญร่วมนกันแต่ชาติก่อนทุกครั้งที่แม่ไปวัด แม่ขอพรให้ลูกทุกคน เพื่อชาติหน้าจะได้เกิดมาเป็นพ่อแม่ลูกกันอีก)

รูป 2.1 พ่อใหญ่ (พ่อของพ่อ) อายุ 103 ปี และลูกชายของผู้ศึกษา (สันติ) อายุ 1 ขวบ 7 เดือน (เมษายน, 2010)

รูป 2.2 (บน) ย่าโนลา (เพื่อนของยาย) อายุ 83 ปี (ล่าง) แม่เต่าสอน อายุ 67 ปี (เมษายน, 2010)

ความเชื่อสองอย่างนี้ยังมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคล แต่อีกความเชื่อหนึ่งที่ผสมผสานทั้งเรื่องผี และเรื่องเวรกรรม นั่นก็คือเชื่อว่าลูกที่เกิดด้วยเป็นเทวดาฟ้าแดนส่งมา การส่งมานี้ผู้หญิงคนใดมีบุญมากก็จะได้ลูกที่ดี และลูกที่ดีก็สามารถเลือกมาเกิดกับแม่ที่ดี มีทรัพย์สมบัติ แต่ลูก หรือวิญญานที่ทำชั่วพ่อฟ้าแม่แดนก็จะส่งลงมาเกิดเป็นลูกของผู้ทุกข์ยาก

“ผোক้อว่าแม่มีบุญ เทวดาส่งแต่ลูกที่ดีมาเฮ้อ ลูกแม่แต่ละคนก็เป็นแต่คนดี บ่อเฮ็ดเฮ้อแม่ทุกข์เจอน่า” (ใครๆ ก็พูดว่าแม่มีบุญ เทวดาส่งลูกที่ดีมาให้ ลูกทุกคนเป็นคนดีทั้งนั้น ไม่ทำให้แม่กลุ้มใจ)

ไม่ใช่แม่คนเดียวที่เชื่อเรื่องผี/วิญญานกลับชาติมาเกิด เรื่องบาปกรรม รวมทั้งความเชื่อเรื่องเทวดาฟ้าแดนส่งลงมาเกิด จากการสัมภาษณ์ พ่อใหญ่ ย่าโนลา ป้าเวียง และแม่เต่าสอน แต่ละคนต่างก็เห็นพ้องกันหมด

2.4.4 แม่ในทางวิทยาศาสตร์การแพทย์

การแพทย์ในลาวต่างก็เชื่อว่าผู้หญิงตั้งครรภ์ได้เพราะการปฏิสนธิซึ่งเป็นกระบวนการทางชีว-เคมี หรือพูดอีกอย่างหนึ่งคือ ลูกที่เกิดมานั้นเป็นการผสมพันธุ์ระหว่างพ่อแม่ ซึ่งทางการแพทย์ในลาวร่วมกับหน่วยงาน โครงการต่างๆ ที่ทำงานด้านเพศศึกษาต่างๆ องค์กร และทำคู่มือ ออกมาสู่มวลชน นักเรียน นักศึกษา ทั้งตัวเมือง และชนบท ดังแสดงออกในหนังสือว่าด้วยเรื่อง

เพศศึกษา ที่ใส่ชื่อหนังสือว่า “อ้ายหนูน้อย” ด้วยความร่วมมือระหว่างองค์การ NGO (MCC) และกระทรวงสาธารณสุข ได้ระบุหัวข้อว่าด้วยการท้องว่า

“การตั้งท้องคือการปฏิสนธิระหว่างไข่ของแม่ และเชื้ออสุจิของพ่อ แล้วสร้างให้เกิดตัวอ่อนขึ้นมา การปฏิสนธินี้ไม่ใช่ว่าจะเกิดได้ตลอดเวลา สามารถเกิดได้เพียงช่วงที่ไข่สุกเท่านั้นซึ่งในรอบเดือนหนึ่งไข่จะสุกครั้งหนึ่ง และสามารถปฏิสนธิได้ในระยะสามวันถ้าเกินสามวันไม่มีการร่วมเพศไข่ก็จะหล่นแล้วเป็นประจำเดือนนั่นเอง (องค์การ MCC และกระทรวงสาธารณสุข, 2008) (ฮิวทาบ MCC และกระทรวงสาธารณสุข, ๒๐๐๘)

ดังนั้น น่าจะกล่าวได้ว่า ความเป็นแม่ในทางวิทยาศาสตร์เป็นสาระสำคัญประการหนึ่งของนิยามของรัฐลาวที่ก้าวเข้าสู่ความเป็นรัฐสมัยใหม่

2.4.5 รัฐสมัยใหม่กับความเป็นแม่: มองผ่านนโยบายการพัฒนาประชากร

หลายประเทศในโลกปัจจุบัน โดยเฉพาะบรรดาประเทศกำลังพัฒนา ยึดถือวาทกรรมการพัฒนาที่ระบุว่า ปัญหาประชากรเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องเอาใจใส่อย่างรีบด่วน ถ้าอัตราการเพิ่มของประชากรอยู่ในระดับสูงจะเป็นสิ่งถ่วงคั้งการพัฒนาด้านต่างๆ ให้ดำเนินไปอย่างล่าช้า ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงจำนวนของประชากรส่วนหนึ่งเกิดจากการกำหนดคน โยบายประชากรในประเทศ ดังนั้น การกำหนดคน โยบายประชากรจึงเป็นสิ่งที่รัฐบาลต้องคำนึงถึง และเป็นนโยบายสำคัญเคียงคู่กับนโยบายการพัฒนาทางด้านอื่นๆ (คณะกรรมการแผนการแห่งรัฐ, 1999:1) (ละนะภวมะทาบ ๑๖๓, 1999: 1)

สำหรับประเทศลาว ก่อนการปลดปล่อยช่วงปี ค.ศ. 1969-1974 ลาวมีนโยบายส่งเสริมการเพิ่มประชากร (World Health Organization, Western Pacific Region, 1994-2003: 29) และนอกจากนี้ยังมีการจัดตั้ง รมรงค์ สร้างหน่วยงานสาธารณสุขโดยรวม อันเป็นรากฐานให้แก่งานรักษาสุขภาพพื้นฐาน สุขอนามัย 3 สะอาดที่มีมาแต่สมัยต่อผู้ภูษาติ และงานดังกล่าวมีการเคลื่อนไหวของหน่วยงานสุขภาพใน ช่วงสหกรณ์ต่อมา ภายหลังลาวสถาปนาประเทศ เป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หรือ ส.ป.ป. ลาว เมื่อปี ค.ศ. 1975 พรรคฯ และรัฐบาลแห่ง ส.ป.ป. ลาว พยายามปรับปรุง และแก้ไขระบบสาธารณสุขเพื่อรองรับการให้บริการประชาชนที่นับวันเพิ่มมากขึ้น ไปพร้อมกับการรักษาบาดแผลจากสงคราม และการสร้างสรรค์พัฒนาเศรษฐกิจของประเทศชาติทีละก้าว (กระทรวงสาธารณสุข, 2000: 14-15) (ละนะภวมะทาบ, ๒๐๐๐: 14-15)

การพัฒนาประชากร หรือการพัฒนาทางด้านสาธารณสุขก็ได้เคียงคู่ไปกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ นโยบายการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของชาติแต่ปี ค.ศ. 1975 ถึงปัจจุบัน พรรคฯ และรัฐบาลแห่ง ส.ป.ป. ลาว ได้มีการสร้างแผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาประเทศชาติอย่างต่อเนื่อง สามารถแบ่งออกเป็น 3 ช่วงระยะเวลาได้แก่ ช่วงแรก ปี ค.ศ. 1975-1985 ช่วงที่สอง ปี 1986-1996 และช่วงที่สาม ปี ค.ศ. 1996-2006

ช่วงแรก (1975-1985) หลังการปลดปล่อย ส.ป.ป. ลาว ได้ประกาศเป็นประเทศประชาธิปไตยเดินตามเส้นทางสังคมนิยม ได้นำเอาแนวคิดอุดมการณ์ลัทธิมาร์กซ์ เลนิน เข้ามาสร้างสรรค์ประเทศชาติ โดยได้รับการสนับสนุนจากอดีตสหภาพโซเวียต และสังคมนิยมเวียดนาม อย่างเช่นนโยบายการพัฒนาโครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจ และการปกครอง ในด้านการปกครองมีพรรคประชาชนปฏิวัติลาวเป็นแกนนำ ผ่านการเลือกตั้งโดยท่านไกสร พรหมวิหาร ได้รับการเลือกตั้งเป็นประธานพรรคคนแรกหลังการปลดปล่อย ส่วนระบบเศรษฐกิจในช่วงนี้ยังพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก ยึดถือรูปแบบเศรษฐกิจรวมศูนย์ ซึ่งเป็นระบบการผลิตที่เอารัฐเป็นศูนย์กลาง รัฐเป็นผู้กำหนดว่าจะผลิตอะไร ทำอะไร อย่างไร กรรมสิทธิ์ปัจจัยการผลิตขึ้นกับรัฐโดยตรง ถึงอย่างไรก็ตามช่วงนี้เป็นช่วงที่เร่งใส่การปกปักรักษาประเทศชาติ ยังเป็นประเทศปิด ไม่มีการร่วมมือกับประเทศอื่นมากนักนอกจากประเทศสังคมนิยมที่ให้การสนับสนุน

ช่วงที่สอง (1986-1996) ระบบเศรษฐกิจในลาวเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง เป็นช่วงของการริเริ่มเปิดกว้าง และปรับแนวทางนโยบายต่างๆ สร้างนโยบาย และระบบกฎหมายต่างๆ ที่เอื้อต่อการลงทุนของนักลงทุนต่างชาติ เพื่อสร้างเสถียรภาพทางการเมือง ทั้งนี้เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้นักลงทุนต่างชาติ ช่วงนี้เองเป็นช่วงของการริเริ่มพัฒนากว้างขวางอย่างรอบด้าน ทางด้านสาธารณสุขได้รับการปรับปรุง ประชาชนเริ่มมีชีวิตการกินอยู่ และสุขภาพค่อยๆ ดีขึ้น ส่งผลให้จำนวนพลเมืองเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในตอนท้ายของช่วงนี้เอง ปี ค.ศ. 1994 ส.ป.ป. ลาว ได้เข้าร่วมกองประชุมสากลว่าด้วยประชากร และการพัฒนาที่นครไคโร ประเทศอียิป ที่เรียกร้องให้ทุกประเทศในโลกสร้างนโยบายด้านประชากร และการพัฒนา ส.ป.ป. ลาว เผชิญกับปัญหาประชากร ไม่ว่าจะเป็นการเกิด และการตายที่มีอัตราสูง นอกจากนี้อายุเฉลี่ยของพลเมืองก็ยังคงต่ำเมื่อเทียบกับประเทศอื่นในแถบเอเชีย

จากการสำรวจพลเมืองปี ค.ศ. 1995 พบว่าประชากรลาวมี 4.6 ล้านคน อัตราอายุเฉลี่ยมีเพียง 51 ปีเท่านั้น อัตราการตายของเด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี มีถึง 104 ต่อเด็กเกิดมีชีวิต 1,000 คน เด็กอายุต่ำกว่า 5 ปีมีถึง 170 คนต่อเด็กเกิดมีชีวิต 1,000 คน อัตราการเสียชีวิตของผู้หญิงวัยเจริญพันธุ์ปี ค.ศ. 1993 มีอยู่ 656 คนต่อผู้หญิงคลอดลูก 100,000 คน ถือว่าจัดอยู่ในอันดับสูงที่หนึ่งเมื่อเทียบกับบรรดาประเทศในเอเชีย อัตราการเพิ่มขึ้นของพลเมือง 2.5% ต่อปี ถ้าอัตราดังกล่าวยังคงดำเนินอยู่

ในระดับคงที่ถึง ปี ค.ศ. 2010 ประชากรลาวจะมีถึง 6.8 ล้านคน และ 8.7 ล้านคนในปี ค.ศ. 2020 สิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคแก่การพัฒนาผู้หญิง และการพัฒนาประเทศชาติ เพราะการเพิ่มขึ้นของประชากรเรียกร้องให้มีเสถียรภาพอาหาร สาธารณูปโภค ระบบการศึกษา สาธารณสุข และอื่นๆ เพื่อรองรับ (คณะกรรมการแผนการแห่งรัฐ, 1999: 1-2) (อะนะกะวะมะทาวณณทาวณณต ' ๑๖๑, 1999: 1-2)

เพื่อปฏิบัติตามนโยบายการพัฒนาประชากร ปี ค.ศ. 1995 กระทรวงสาธารณสุขนำเสนอ นโยบายการเกิดลูกห่าง หรือนโยบายการคุมกำเนิด (นโยบายการวางแผนครอบครัว) ต่อรัฐบาลและได้รับการอนุมัตินำมาใช้ ซึ่งรัฐบาลได้สนองการบริการวิธีการคุมกำเนิดในรูปแบบไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย และการบริการมีการสนองให้ทุกคนทั่วประเทศผู้ที่มีความต้องการในการคุมกำเนิด (World Health Organization, Western Pacific Region, 1994-2003: 29-30) พอมาถึงกองประชุมใหญ่ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวครั้งที่ VI ในปี ค.ศ. 1996 ได้กำหนดไว้ว่า

“ปฏิบัตินโยบายประชากรอย่างตั้งหน้า ทำให้การเพิ่มขึ้นของพลเมืองสอดคล้องกับระดับการขยายตัวของเศรษฐกิจ ยกกระดับความรู้ และภาระอนามัยของประชาชนบรรดาเผ่า ก่อสร้างแรงงาน วิชาชีพ และจำนวนคน ให้สามารถตอบสนองความต้องการอันรีบด่วนในเฉพาะหน้าของการพัฒนาประเทศชาติ” (คณะกรรมการแผนการแห่งรัฐ, 1999: 2) (อะนะกะวะมะทาวณณทาวณณต ' ๑๖๑, 1999: 2)

จากการปฏิบัตินโยบายการพัฒนาในระยะกลางช่วงปี ค.ศ. 1991-1995 รัฐบาลรู้ถึงผลกระทบทางลบจากการเจริญพันธุ์ในระดับสูงต่อสุขภาพแม่และเด็ก ก็คือเศรษฐกิจ และสวัสดิการครอบครัว และได้กำหนดว่าการมีลูกหลายคนได้สร้างปัญหาหนักหน่วงต่อสุขภาพของผู้หญิง และได้ปิดล้อมผู้หญิงอยู่ในวงจรของความทุกข์ยาก และสุขภาพไม่แข็งแรง ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการประกอบส่วนของผู้หญิงในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม นอกจากนี้ยังสร้างปัญหาทางสุขภาพแก่เด็กอีกด้วย ดังนั้นนโยบายการพัฒนาประชากรจำเป็นต้องมีมาตรการลดผ่อนอัตราการเจริญพันธุ์ เพื่อสร้างเงื่อนไขให้แก่ผู้หญิงได้ประกอบส่วนในขบวนการพัฒนาประเทศชาติ และปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของผู้เป็นแม่ และเด็กเล็ก พร้อมทั้งยกสูงคุณภาพชีวิตของครอบครัว ดังนั้น จึงควรให้คู่ผัวเมียมีลูกตามจำนวนที่เหมาะสม ไม่สร้างผลกระทบต่อสุขภาพผู้เป็นแม่ และไม่ทำให้ผู้หญิงมีความเสี่ยงสูง (คณะกรรมการแผนการแห่งรัฐ, เพิ่งอ้าง: 2-3) (อะนะกะวะมะทาวณณทาวณณต ' ๑๖๑, ๑๖๑: ๒-๓)

ช่วงที่สาม (1996-2006) เป็นช่วงของการรับเอาระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม หรือระบบเศรษฐกิจตลาดที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น ช่วงนี้เป็นการเน้นเรื่องเศรษฐกิจการตลาดเพื่อเร่งใส่การปลี่ยนความยากจนแห่งชาติ ตามที่รัฐบาล ส.ป.ป. ลาว รับรองเอาแถลงการณ์รอบสหัสวรรษของสหประชาชาติ (UN Millennium) ในเดือน กันยายน ปี ค.ศ. 2000 แถลงการณ์ดังกล่าวซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อบรรลุแผนการลดพ้อความยากจนของมนุษย์ในโลก โดยกำหนด 8 เป้าหมายเช่น เพื่อบรรลุผล หนึ่ง ลดความยากจน และภัยอดิหิว (อดหยาก) สอง ให้ทุกคนได้รับการศึกษาขั้นประถมอย่างทั่วถึง สาม ส่งเสริมบทบาทหญิงชาย และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ผู้หญิง สี่ ลดพ้ออัตราการเสียชีวิตของเด็กเล็ก ห้า ปรับปรุงสุขภาพของผู้หญิง หก ด้านกับเชื้อพยาธิเอดส์ ไข้มาเลเรีย และเชื้อพยาธิอื่นๆ เจ็ด รับประทานความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม แปด สร้างคู่วมมือด้านการพัฒนาในขอบเขตทั่วโลก (Government of Lao and Unite Nation, 2004)

ในช่วงนี้ (1999) นโยบายการคุมกำเนิดได้รับการพัฒนาตามเป้าหมายของการประชุมการพัฒนา นโยบายประชากรแห่งชาติ นโยบายดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับปัญหาเรื่องสุขอนามัยเจริญพันธุ์ของผู้หญิง มีวัตถุประสงค์ และเป้าหมายหลักๆ กับการคุมกำเนิดในครอบครัว เพื่อลดอัตราการตายของแม่ และเด็กเล็กลง ขณะเดียวกันความต้องการต่อจำนวนลูกในครอบครัว ต้องขึ้นกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ และสิ่งอำนวยความสะดวกในครอบครัว นโยบายประชากรมีสามวัตถุประสงค์และห้าเป้าหมายหลักดังนี้

วัตถุประสงค์ทั้งสามได้แก่ หนึ่ง เพื่อให้ประชาชนลาวก็คือผู้เมียสามารถกำหนดจำนวนลูก และระยะห่างของการเกิดลูกอย่างเหมาะสม และมีความรับผิดชอบ โดยอิงกับเศรษฐกิจสังคมของครอบครัว เพื่อให้ชีวิตการเป็นอยู่ของครอบครัวดีขึ้น และทำให้การเพิ่มขึ้นของประชากรสอดคล้องกับระดับการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ-สังคม สอง ส่งเสริมการจัดวางประชากรให้มีความสมดุล ระหว่างตัวเมือง และชนบท และระหว่างท้องถิ่นต่างๆ ในเวลาเดียวกันก็ รับประทานการโยกย้ายของประชาชนอยู่ภายในประเทศอย่างมีแผนการ สาม ส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชาติ และการเข้าร่วมอย่างเต็มส่วนในการพัฒนาเศรษฐกิจ-สังคมเพื่อลดพ้อความยากจนของประชาชนบรรดาเผ่า

สำหรับ ห้า เป้าหมายของนโยบายประชากรได้แก่ หนึ่ง สนับสนุนบรรดามาตรการส่งเสริม การบรรลุอัตราการขยายตัวของพลเมืองให้สอดคล้องกับระดับการขยายตัวทางเศรษฐกิจสังคม และความสามารถตอบสนองการงานภายในประเทศ สองรณรงค์ และให้การช่วยเหลือประชาชนบรรดาเผ่า เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้นโดยรับประทานความปลอดภัยของแม่ ลดพ้ออัตราการตายของเด็ก และของผู้เป็นแม่ ทำให้ผู้เมีย สามารถตัดสินใจเกี่ยวกับจำนวนลูก และระยะห่างของการมีลูกที่เหมาะสมกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ และสังคมของครอบครัว สาม

ปรับปรุง และยกระดับความรู้ ความสามารถของผู้หญิงลาว และบรรดาเผ่าทางด้านการศึกษา สาธารณสุข สวัสดิการสังคม และการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมให้สูงขึ้น ที่ ส่งเสริมการจัดวาง ประชากรให้มีความสมดุลระหว่างตัวเมือง และชนบท ระหว่างท้องถิ่นต่างๆ ในทั่วประเทศ เพื่อปกป้องรักษาสิ่งแวดล้อม และรับประกันการพัฒนาแบบยั่งยืน ห้า ส่งเสริม และอำนวยความสะดวก ให้แก่การนำเอาปัจจัยประชากร สอดเข้าในทุกนโยบาย แผนการ และแผนงานทางด้านเศรษฐกิจ - สังคม ด้วยการเก็บข้อมูล การวิจัย เกี่ยวกับประชากรและการพัฒนา พร้อมทั้งเพิ่มความสามารถ ทางด้านวิชาการด้านประชากร และการพัฒนา

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาก็คือการลดความยากจนแห่งชาติพรรค และ รัฐบาลได้วางแผนยุทธศาสตร์ระยะยาวเพื่อการพัฒนาประเทศ ช่วงนี้เป็นช่วงของการพัฒนาระบบ เศรษฐกิจของประเทศให้มีความเข้มแข็ง และเป็นรูปแบบทันสมัย ดังนั้น กองประชุมของพรรคครั้งที่ 7 จัดขึ้นเมื่อวันที่ 12-14 มีนาคม ค.ศ. 2001 ได้กำหนดแนวทางการปฏิรูประบบเศรษฐกิจ และการ พัฒนาสังคมเพื่อลดผ่อนความยากจนแห่งชาติระยะยาวไว้อย่างชัดเจน เช่นยุทธศาสตร์การพัฒนา ระยะ 10 ปี (2000-2010) และ ยุทธศาสตร์การพัฒนาระยะ 20 ปี (2000-2020) ซึ่งมีประเด็นเร่งด่วน ในการพัฒนาอยู่หลายประเด็น แต่ส่วนนี้จะนำเสนอเพียงประเด็นนโยบาย หรือวาทกรรมที่เป็น ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประชากร หรือนโยบายสุขภาพเจริญพันธุ์ของแม่และเด็กที่เกี่ยวข้องกับ การศึกษาครั้งนี้

ในการปฏิบัติยุทธศาสตร์การพัฒนาทางด้านนโยบายประชากร นโยบายสุขภาพเจริญ พันธุ์เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการบรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของการพัฒนาประชากร และการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ทางด้านเศรษฐกิจ - สังคมของประชาชนลาวบรรดาเผ่า พรรคฯ และ รัฐบาลได้มีระดับคาคหมายทางด้านเจริญพันธุ์ถึงปี 2020 คือขยายหน่วยงานการรักษาสุขภาพขั้น พื้นฐาน สุขภาพเจริญพันธุ์ และการวางแผนครอบครัวให้ทั่วถึง โดยเฉพาะอยู่ตามเขตชนบท เพื่อลด ผ่อน:

อัตราการตายของผู้หญิงในวัยเจริญพันธุ์จาก 656/100,000 คน ในปี ค.ศ. 1993 มาเป็น

490/100,000 คน ในปี 2000

250/100,000 คน ในปี 2010

130/100,000 คน ในปี 2020

อัตราการตายของเด็กเล็กต่ำกว่า 1 ปี จาก 104/1,000 เด็กเกิดมีชีวิต ในปี 1995 มาเป็น

85/1,000 เด็กเกิดมีชีวิต ในปี 2000

40/1,000 เด็กเกิดมีชีวิต ในปี 2010

20/1,000 เด็กเกิดมีชีวิต ในปี 2020

ทางการประสูติ พยาธิหญิง และเด็กเล็ก ทำหน้าที่ในการรักษา และป้องกันสุขภาพผู้หญิง และเด็ก ทั้งเป็นโรงเรียนสอนภาคปฏิบัติจริงให้แก่นักศึกษาทั้งพยาบาล และหมอนอกนี้ยังมีคณะกรรมการแม่และเด็กแห่งชาติ ที่ตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1992 ทั้งหมดนี้เพื่อทำหน้าที่ ในการดูแล และให้บริการแก่ประชาชนลาวโดยรวม โดยเฉพาะแก่แม่และเด็ก (กระทรวงสาธารณสุข, 2007) (ทะซุอว สาทาละมะสุท, 2007)

จากการปฏิบัตินโยบายประชากรแห่งชาติ ก็คือการปฏิบัตินโยบายสุขภาพเจริญพันธุ์ การวางแผนครอบครัว นั่นเอง จากผลสำรวจสุขภาพเจริญพันธุ์ในปี ค.ศ. 2000-2005 ถือได้ว่ามีการปรับปรุงในทางที่ดีขึ้น อัตราการคุมกำเนิดเพิ่มขึ้นจาก 40.5% ในปี ค.ศ. 2000 มาเป็น 51.4% ในปี 2005 สุขภาพของผู้หญิงดีขึ้นเป็นต้น การได้รับการดูแลในเวลาตั้งท้อง จากที่ผู้หญิงตั้งท้องไม่ได้รับการดูแล ในปี 2000 มีอยู่ 75.8% ลดเป็น 71.5% ในปี 2005 ได้รับการดูแลจากหมอเพิ่มขึ้นจาก 12.6% เป็น 15.7% ตามลำดับ อัตราการตายลดลงจาก 6.3% มาเป็น 5.4% ส่วนข้อมูลด้านอื่นต่างก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นโดยรวมดังตารางข้างล่าง

ตาราง 2.1 จำนวนพลเมืองที่เข้ารับการวางแผนครอบครัวปี 2000-2005

ประเด็นเรื่อง	ปี 2000	ปี 2005	ประเด็นเรื่อง	ปี 2000	ปี 2005
<u>ขนาดพลเมือง (คน)</u>			<u>เคยใช้วิธีคุมกำเนิด (%)</u>		
รวม	126,121	120,324	ใช้วิธีใดหนึ่ง (ผู้หญิงแต่งงาน)	40.5	51.4
หญิง	63,407	60,740	วิธีทันสมัย (ผู้หญิงแต่งงาน)	32.2	47.2
ชาย	62,174	59,584	ใช้วิธีใดหนึ่ง (ผู้หญิงทั้งหมด)	30.9	39.6
			วิธีทันสมัย (ผู้หญิงทั้งหมด)	28.3	36.6
<u>อัตราส่วนเพศ</u>					
ผู้ชายต่อผู้หญิง 100 คน	98.9	98	<u>อัตราการใช้จ่ายคุมกำเนิด (%)</u> (ผู้หญิงแต่งงาน)		
			ใช้วิธีใดหนึ่ง	32.2	38.4
<u>อัตราการพึ่งพา (%)</u>			วิธีแบบทันสมัย	28.9	35.0
<15 ปี และ >65 ปีต่อ	89	83.6	วิธีแบบพื้นเมือง	3.2	3.4

ตาราง 2.1 (ต่อ)

ประเด็นเรื่อง	ปี 2000	ปี 2005	ประเด็นเรื่อง	ปี 2000	ปี 2005
100 คนในอายุ 15-64 ปี					
<u>ขนาดครอบครัว</u>			<u>การดูแลแม่ในเวลาท้องใน 5 ปี ผ่านมา (%)</u>		
ขนาดเฉลี่ยของครัวเรือน	6	5.6	ไม่ได้รับการดูแล	75.8	71.5
			ท่านหมอ	12.6	15.7
<u>หัวหน้าครอบครัว (%)</u>			พยาบาล	5.6	8.7
หญิง	6.8	7.3	นางประคองครรภ์	3.2	4.3
ชาย	93.2	92.7	พนักงานแพทย์	1.7	1.6
<u>การศึกษาของผู้หญิงในอายุ 15-49 ปี (%)</u>			<u>สถานที่เกิดลูก (%)</u>		
ไม่มีการศึกษา	30.6	28.8	โรงพยาบาลศูนย์กลาง	3.1	1.8
ประถม	44.3	43.7	โรงพยาบาลจังหวัด-อำเภอ	7.4	9.9
มัธยมตอนต้น	21.5	16.2	สุขศาลา	0.4	0.8
มัธยมตอนปลาย	2.9	10.5	คลินิก (clinic)	0.1	0.3
การศึกษาสูงขึ้นไป	0.7	0.8	เรือน	86.1	84.8
			อื่นๆ	2.9	1.2
<u>การเจริญพันธุ์</u>					
อัตราการเกิดต่อ 1,000 คน	34	29.9	<u>ประเภทของการช่วยเหลือในเวลาเกิดลูก</u>		
อัตราการเจริญพันธุ์	4.88	4.07	ท่านหมอ	7.8	8.1
<u>จำนวนเฉลี่ยเด็กที่เคยเกิดและเด็กที่เกิดมีชีวิต (ผู้หญิงแต่งงาน)</u>	3.6	3.2	พยาบาล	3.1	3.5
<u>จำนวนเฉลี่ยเด็กที่มีชีวิต (ผู้หญิงแต่งงาน)</u>	3.1	2.9	นางประคองครรภ์	2	3

ตาราง 2.1 (ต่อ)

ประเด็นเรื่อง	ปี 2000	ปี 2005	ประเด็นเรื่อง	ปี 2000	ปี 2005
ระยะห่างเฉลี่ยสำหรับการเกิด (เดือน)	29	34	พนักงานแพทย์	4.5	3.9
เฉลี่ยอายุในการเกิดลูกคนแรก	19.7	19	หมอดำแย	13.2	12.1
			เพื่อน/ญาติพี่น้อง	55.1	63.4
การตายต่อ 1,000 คน			อื่นๆ	6.1	1.8
อัตราการตาย	6.3	5.4	ไม่มีผู้ช่วยเกิด	8.2	3.4
อัตราการตายของเด็กต่ำกว่า 1 เดือน	36	26			
อัตราการตายของเด็ก >1 เดือนและ <1 ปีลงมา	46	30	เคยได้ยินเรื่องเชื้อเอดส์ และโรคเอดส์ (%)		
อัตราการตายของเด็กต่ำกว่า 1 ปีลงมา	82	56	หญิง	69.3	70.4
อัตราการตายของเด็กเล็กในอายุ 1-4 ปี ก่อนถึงอายุ 5 ปี	25	15	ชาย	77.5	84.9
อัตราการตายของเด็กต่ำกว่า 5 ปี	107	68			

แหล่งข้อมูล: คณะกรรมการ และการลงทุน, ศูนย์สถิติแห่งชาติ, 2005 (ละมั่งกำหนดะภวมและภวมลึงทิม สุมสะฤติแ่งฤษด, 2005)

ทั้งหมดที่กล่าวมา คือ นโยบายการพัฒนาประชากร และนโยบายสุขภาพเจริญพันธุ์ หรือเรียกว่าเป็นวาทกรรมของการพัฒนาทางด้านประชากร และสุขภาพเจริญพันธุ์ ในงานศึกษาชิ้นนี้อาจชี้ให้เห็นได้ว่า สาระสำคัญของนโยบายชุดนี้คือการใช้วาทกรรมว่าด้วยการพัฒนาประชากร เป็นวาทกรรมหลัก ส่วนวาทกรรมรองที่ตามมาคือเรื่องสุขภาพอนามัยเจริญพันธุ์ของผู้หญิง ซึ่งเชื่อมโยงไปที่การคุมกำเนิด การวางแผนครอบครัว อัตราการเสียชีวิต/รอดชีวิตของแม่และเด็ก จากการคลอด และสุขภาพเด็ก เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดนี้อยู่ภายใต้ยุทธศาสตร์เพื่อการเติบโต และลดล้างความยากจน

แห่งชาติ กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือวัตถุประสงค์สุดท้ายของนโยบายดังกล่าวคือการมุ่งไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจของชาตินั้นเอง

2.4.6 รัฐสมัยใหม่กับความเป็นแม่: มองผ่านสถาบันทางกฎหมาย

ความเป็นแม่ได้นำมาผูกติดอยู่กับสถาบันกฎหมาย ที่เห็นได้อย่างชัดเจนเช่นการระบุไว้ในกฎหมายแพ่งยุคพระราชอาณาจักรลาว นั่นก็คือการแต่งงาน ในประมวลกฎหมายพระราชอาณาจักรลาว ได้รวบรวมกฎหมายพื้นฐาน 7 เล่มเข้าด้วยกัน กฎหมายพื้นฐาน 7 เล่มนี้มีกฎหมายแพ่งรวมด้วยเล่มหนึ่ง และกฎหมายแพ่ง ได้พิมพ์ขึ้นวันที่ 1 มีนาคม ค.ศ. 1970 โดยการรวบรวมของ ท่าน สีดา โลกอพร รองอธิบดีกรมการคดีแผนกแพ่ง และค้าขายกระทรวงยุติธรรม ด้วยการร่วมมือของ Jacques Granier ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย ในกฎหมายแพ่งได้แบ่งออกเป็น 27 บท ซึ่งตัวบทที่เกี่ยวข้องกับเรื่องแม่มี บทที่ 2 ว่าด้วยการแต่งงาน บทที่ 5 ว่าด้วยลูก บทที่ 6 ว่าด้วยอำนาจ และหน้าที่ของพ่อแม่ และลูก (นางแทนคุณ, 2550: 46-48) ส่วนข้อปลีกย่อยของกฎหมายมีความแตกต่างไม่มากนักกับกฎหมายหลังการปลดปล่อย ดังจะกล่าวต่อไป

ภายหลังที่สถาปนาประเทศเป็น สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ. 1975 กฎหมายแพ่งพระราชอาณาจักรลาวถูกยกเลิก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ส.ป.ป. ลาว) ได้มีกฎหมายใหม่ ซึ่งความเป็นแม่ยังผูกติดอยู่กับสถาบันครอบครัว เช่นเดิม นั่นก็คือการระบุไว้ในกฎหมายครอบครัว ที่ประกาศใช้เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม ค.ศ. 1990 ในกฎหมายครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับแม่มีมาตรา 4 ว่าด้วยการเป็นพ่อแม่เดียวเมียเดียว มาตรา 5/1 (ใหม่) การพัฒนาครอบครัว มาตรา 9 และ 10 ว่าด้วยเงื่อนไขของการแต่งงาน มาตรา 11 ว่าด้วยการจดทะเบียนสมรส มาตรา 32 ว่าด้วยพันธะของพ่อแม่ในการศึกษาอบรมลูก (กระทรวงยุติธรรม, 2003) (ทะจวอยุติธา, 2003) กฎหมายดังกล่าวได้มีการปรับปรุงครั้งใหม่ล่าสุดในปี ค.ศ. 2009 ที่มีเนื้อหาดังนี้

มาตรา 4 การเป็นพ่อแม่หนึ่งเมียเดียว: หญิงหรือชายที่ถึงอายุการแต่งงานเอากันเป็นพ่อแม่เป็นเมีย ต้องปฏิบัติหลักการพ่อแม่หนึ่งเมียเดียวเท่านั้น รัฐ ไม่อนุญาตให้หญิง และชายมีหลายพ่อ หลายเมีย

มาตรา 5/1 (ใหม่) การพัฒนาครอบครัว: รัฐมีนโยบายส่งเสริมให้ทุกองค์กรจัดตั้งของรัฐ สังคม หน่วยธุรกิจ และพลเมืองทุกคน พัฒนาครอบครัว ให้มีความผาสุก เป็นครอบครัวตัวแบบ ครอบครัววัฒนธรรม มีความก้าวหน้า สามัคคีปรองดอง อบอุ่น ยุติธรรม และทันสมัย

มาตรา 9 (ปรับปรุง) เงื่อนไขการเอากันเป็นพ่อแม่เป็นเมีย: หญิงและชายที่จะเอากันเป็นพ่อแม่ต้องมีเงื่อนไขดังนี้

1. มีอายุแต่ 18 ปีขึ้นไป
2. มีความมัก (รัก) การตกลง และความสมัครใจของคู่บ่าวสาว

3. เป็นโสด เป็นร้าง หรือเป็นหม้าย โดยมีเอกสารอ้างอิงอย่างถูกต้อง
4. ไม่เป็นบ้าเสียดิจ หรือไม่เป็นพยาธิร้ายแรง หรือไม่เป็นโรคติดต่อ

มาตรา 10 (ปรับปรุง) การไม่อนุญาตให้แต่งงาน (แต่งงาน): การแต่งงานจะไม่อนุญาตได้ในกรณีดังนี้

1. บุคคลที่เป็นเพศเดียวกัน เป็นบ้าเสียดิจ หรือเป็นพยาธิร้ายแรง หรือคิดเชื่อที่จะเป็นอันตรายต่อชีวิต

2. บุคคลที่อยู่ในตระกูล เชื้อสายเดียวกันของบางเผ่าชน หรือเป็นญาติใกล้ชิดคือ พ่อแม่ ปู่ย่า พ่อเฒ่า แม่เฒ่า ขึ้นไป กับ ลูก หลาน หลานต่อๆ ลงมา ระหว่าง พ่อเลี้ยง แม่เลี้ยง กับ ลูกเลี้ยง ระหว่าง พ่อหน้า แม่หน้า กับ ลูกหน้า ระหว่าง ลูก กับ ลูก กับ ลูกเลี้ยง กับ ลูกหน้า ระหว่าง ลูกเลี้ยง กับ ลูกเลี้ยง กับ ลูกหน้า ระหว่าง ลูกหน้า กับ ลูกหน้า ระหว่าง ลุง ป้า น้าหว้า น้าสาว กับ หลาน สำหรับลูกน้ำ กับ ลูกน้ำนั้น สามารถเอากันเป็นพี่เมียได้ ในกรณีที่พ่อแม่ได้หย่าร้างกันแล้ว (ใส่หมายเหตุว่า “ลูกน้ำ” มีสองความหมาย คือ ลูกที่ติดมากับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือสองคือ ลูกบุญธรรมที่รับมาโดยไม่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ)

มาตรา 11 การพิจารณา และการจดทะเบียนการแต่งงาน: บ่าวสาวที่มีวัตถุประสงค์อยากแต่งงานกัน ต้องทำคำร้องเป็นลายลักษณ์อักษร แล้วยื่นต่อเจ้าหน้าที่ทะเบียนครอบครัวอำเภอ เทศบาล โดยผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือชายอาศัยอยู่ เจ้าหน้าที่ทะเบียนครอบครัวดังกล่าวต้องพิจารณาคำร้องขอแต่งงานภายในกำหนดไม่ให้เกินหนึ่งเดือน นับแต่วันได้รับคำร้องนั้นเป็นต้นไป

มาตรา 32 (ปรับปรุง) พันธะของพ่อแม่ในการศึกษาอบรมลูก: พ่อแม่ต้องศึกษาอบรมลูกของตนให้มีแนวคิดรักชาติ รักความก้าวหน้า เป็นคนดี มีความกตัญญู มีแบบแผนการดำรงชีวิตที่ผ่องใส และสร้างเงื่อนไขให้ลูกได้รับการศึกษาเล่าเรียน และเคลื่อนไหวการทำงานที่เป็นประโยชน์แก่สังคม ถ้าพ่อแม่หากไม่ปฏิบัติหน้าที่ของตน ในการศึกษาอบรมลูก ใช้สิทธิในการเป็นพ่อแม่เกินขอบเขต ใช้การกระทำต่อลูกอย่าง โหดร้าย ทำสิ่งหยาบหยาม และไม่ดิงามต่อลูก หรือลูกหากได้เนรคุณ เช่น ทำร้ายร่างกาย บังคับ ข่มขู่ พ่อ แม่ แล้ว ผู้เกี่ยวข้องจะถูกศาลปลดสิทธิในการเป็นพ่อแม่ หรือการเป็นลูกตามที่ได้กำหนดไว้ในมาตรา 59 ของกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแพ่ง สำหรับการปลดสิทธิในการเป็นพ่อแม่ นั้น พ่อแม่ยังต้องสืบต่อปฏิบัติพันธะในการเลี้ยงดู ดูแลลูก ในกรณีที่พ่อแม่ หรือลูกซึ่ง ได้ถูกปลดสิทธิแล้วนั้น หากได้สร้างตนดีขึ้น ศาลก็อาจจะคืนสิทธิในการเป็นพ่อแม่ หรือลูกตามการร้องขอของผู้เกี่ยวข้อง

จากกฎหมายที่กล่าวมาเห็นได้ว่า การเป็นแม่หรือความเป็นแม่ก็ตีก่อนแต่งงานต้องแจ้งรัฐ โดยการผ่านกระบวนการแต่งงานก็คือการจดทะเบียนสมรส ถ้าหญิงใดแต่งงานโดยที่ไม่มีทะเบียน

ไม่มีการแจ้งต่ออำนาจการปกครอง กรณีเกิดการหย่าร้าง กฎหมายไม่สามารถคุ้มครอง หรือไม่สามารถรับรู้ได้ ดังนั้นการเป็นแม่ที่จะได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย เวลาหย่าร้าง หรือการที่จะได้รับสิทธิต่างๆ ต่อลูก หรือการหย่าขาดต่อลูก จึงต้องผ่านการแต่งงานที่ถูกต้องตามกฎหมายด้วยการจดทะเบียนสมรส จากข้อความที่บรรยายมาจะเห็นได้ว่า “ความเป็นแม่” ในประเทศ สปป.ลาว ปรากฏอยู่ในวาทกรรมหลากหลายชุด เช่น ชุดจารีตประเพณีทางพุทธศาสนาบวกกับวาทกรรมที่เรียกกันว่า ชุดความเชื่อว่าด้วย ผี เทวดา ฟ้า แถน นอกจากนี้ก็ยังมีวาทกรรมการแพทย์สมัยใหม่ และวาทกรรมการพัฒนาว่าด้วยประชากร ที่สำคัญไม่น้อยที่เพิ่งกล่าวไปคือ “ความเป็นแม่-พ่อ” ในทางกฎหมายซึ่งในที่นี้เป็นกฎหมายของรัฐสมัยใหม่ ที่สรุปได้ว่า “ความเป็นแม่” ตามธรรมชาติก็ดี ความเป็นแม่ตามจารีตประเพณีก็ดี ไม่สำคัญเท่ากับความ เป็นแม่ตามกฎหมาย ถ้ากฎหมายไม่รับรองว่าเป็นแม่ ผู้หญิงคนนั้นก็ไม่ใช่แม่ ยิ่งไปกว่านั้นความเป็นแม่ยังสามารถถูกถอนสิทธิได้โดยรัฐอีกด้วย

ข้างล่างคือจำนวนตัวเลขคู่สามีเมียที่เข้ามาแจ้งจดทะเบียนสมรสต่ออำนาจการปกครองของ 4 ตัวเมืองในนครหลวงเวียงจันทน์ ซึ่งจำนวนตัวเลขคู่สามีเมียที่มาจดทะเบียนเพิ่มขึ้นจาก 330 คู่ในปี 2005 มาเป็น 1,175 คู่ในปี 2009 และเนื่องจากว่าข้อมูลปี 2010 ได้ถึงเดือนสิงหาคม จึงยังไม่สามารถสรุปได้ในปีนี้ และส่วนมากคนลาวจะแต่งงานเป็นขบวนการหลังการออกพรรษาลาพระเจ้าในเดือน ตุลาคม ของทุกปี

ตาราง 2.2 จำนวนคู่บ่าวสาวที่เข้าแจ้งการจดทะเบียนสมรสต่อที่ทำการปกครองในสี่อำเภอ

ปี/อำเภอ	ศรีสัชนาก	จันทน์ทะบุรี	ไซธานี	ไซเซตธา	รวม
2005		210	120		330
2006		212	145	261	618
2007	202	228	199	290	919
2008	208	277	255	191	931
2009	210	243	370	352	1,175
2010*	200	122	258	184	764

แหล่งข้อมูล: ที่ทำการปกครองอำเภอศรีสัชนาก จันทน์ทะบุรี ไซธานี และไซเซตธา กำแพงนครเวียงจันทน์ ทัองกามปีกตองเมืองลีสัดตะนาท ไซเสตธา จันทะบุรี และไซธานี ทำแผนงระถอมอจจัน

(*สำหรับข้อมูลปี 2010 ตัวเลขถึงเดือนสิงหาคม)

ตัวเลขการจดทะเบียนสมรสแต่ละปี มีการเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน แสดงว่าคู่สมรสใหม่ได้ปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับระเบียบการ หรือกฎหมายครอบครัวที่รัฐวางออกนับวันเพิ่มมากขึ้น และนี่ก็เป็นส่วนหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงผลสำเร็จของการปฏิบัติการหรือการปฏิบัติหน้าที่ว่าด้วยวาทกรรมกฎหมายครอบครัวของสังคมลาว

2.4.7 รัฐสมัยใหม่กับความเป็นแม่: มุมมองของสหพันธ์แม่หญิงลาว

ความสำคัญอีกประเด็นหนึ่งที่รัฐไม่สามารถมองข้าม นอกเหนือไปจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคมแล้ว รัฐยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้หญิงลาวบรรดาเผ่าไปพร้อมๆ กัน โดยมีสหพันธ์แม่หญิงลาว (ผู้หญิงลาว) เป็นองค์กรนำในการจัดตั้งปฏิบัติ และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ผู้หญิงลาวโดยตรง

สหพันธ์แม่หญิงลาว เป็นองค์กรจัดตั้งมหาชน ที่สร้างขึ้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม ปี ค.ศ. 1955 อยู่เขตที่มั่นการปฏิวัติจังหวัดหัวพัน เวลานั้นมีชื่อว่า “สมาคมแม่หญิงลาวฮักชาติ” มีหน้าที่สำคัญในการรวบรวมความสามัคคี ผลักดัน ผู้หญิงลาวบรรดาเผ่า ให้ตั้งหน้าประกอบส่วนในการต่อสู้ชาติ เพื่อให้ได้มาซึ่งความเป็นเอกราชแก่ประเทศชาติ มาถึงวันที่ 21-23 มีนาคม ค.ศ. 1984 กองประชุมใหญ่ครั้งประวัติศาสตร์ของสหพันธ์แม่หญิงลาวทั่วประเทศได้ตกลงเปลี่ยนชื่อจาก “สมาคมแม่หญิงลาวฮักชาติ” มาเป็น “สหพันธ์แม่หญิงลาว” จนถึงปัจจุบัน โดยมีเครือข่าย การจัดตั้งตั้งแต่ศูนย์กลางจนถึงชั้นรากฐานคือหมู่บ้าน (หมู่บ้าน) ทั้งนี้พรรคฯ และรัฐบาลลาวถือว่า สหพันธ์แม่หญิงลาว “เป็นองค์กรตัวแทนแห่งสิทธิผลประโยชน์อันชอบธรรมของผู้หญิง และเด็กลาวบรรดาเผ่า ส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย รวบรวม และรณรงค์ผู้หญิงลาวบรรดาเผ่า เข้าร่วมในภารกิจปกป้องรักษาและพัฒนาประเทศชาติ” (ศูนย์กลางสหพันธ์แม่หญิงลาว, 2006) (สุภภางสะทะมับแม่อียวลาอ, 2006)

รัฐบาลแห่ง ส.ป.ป. ลาว ได้มอบหมายหน้าที่ให้สหพันธ์แม่หญิงลาว เป็นองค์กรนำในการจัดตั้งปฏิบัติ และพัฒนาเพื่อความก้าวหน้าของผู้หญิงลาว ตามรัฐธรรมนูญแห่ง ส.ป.ป. ลาว มาตรา 7 เพื่อเป็นการรณรงค์ ให้ผู้หญิงลาวบรรดาเผ่าปฏิบัติตามแนวทางนโยบายของพรรคฯ และกฎหมายของรัฐ ทุกมิติคำสั่งขององค์กรจัดตั้งสหพันธ์แม่หญิงลาว ได้มีการปรับเปลี่ยน และเกี่ยวข้องกับแนวทางนโยบายการพัฒนาประเทศชาติของพรรค และรัฐบาล เพื่อเป็นส่วนประกอบในการปกป้องรักษา และก่อสร้างพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมของประเทศชาติให้ได้รับผลดี พร้อมทั้งเป็นการส่งเสริมพัฒนาความก้าวหน้าของผู้หญิงลาวบรรดาเผ่า ให้ผู้หญิงบรรดาเผ่าหลุดพ้นออกจากความล้าหลังยากจน ฉะนั้น เพื่อบรรลุภารกิจอันยิ่งใหญ่ที่ตั้งไว้ สหพันธ์แม่หญิงลาว ได้มีกองประชุมเฉพาะในการวางแผน และสรุปผลงานในการจัดตั้งปฏิบัติงานที่ผ่านมา เวลาเดียวกันก็มีการ

สร้างคำขวัญเพื่อให้ผู้หญิงลาวบรรดาเผ่าเข้ามาจัดตั้งปฏิบัติในการพัฒนาครอบครัว สังคม และตนเอง

กองประชุมครั้งแรกของสหพันธ์แม่หญิงลาวเมื่อวันที่ 21-23 มีนาคม ปี ค.ศ. 1984 ได้ตกลงเป็นเอกฉันท์ร่วมกันออกคำขวัญ “ผู้หญิงสามคีสองหน้าที่” เนื้อในใจของคำขวัญ คือ “คิตีหนึ่งเป็น “พลเมืองดี” คิตีสองเป็น “แม่ที่ดี” คิตีสามเป็น “เมียที่ดี” และหน้าที่ที่หนึ่ง “ปกป้องรักษาก่อสร้างประเทศชาติสังคมนิยม” หน้าที่ที่สอง “ปลดปล่อยผู้หญิง” มาถึงวันที่ 13-14 ตุลาคม ปี ค.ศ. 1988 กองประชุมใหญ่ครั้งที่สองได้มีขึ้น ซึ่งคำขวัญ “ผู้หญิงสามคีสองหน้า” ที่ไว้เหมือนเดิม แต่มีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาของคำขวัญคือคิตีหนึ่ง “เป็นพลเมืองดี” คิตีสอง “สร้างครอบครัวแบบใหม่ดี” คิตีสาม “สร้างความสามัคคีดี” และหน้าที่ที่หนึ่ง “ปกป้องรักษาก่อสร้างประเทศชาติ” หน้าที่ที่สอง “พัฒนาผู้หญิง” มาถึงกองประชุมใหญ่สหพันธ์แม่หญิงลาวครั้งที่สามในวันที่ 27-28 เดือนธันวาคม ปี ค.ศ. 1993 ได้ตัดเนื้อหาของคำขวัญให้เหลือเพียงสามคิตีเท่านั้น คือคิตีหนึ่ง “เป็นพลเมืองดี” คิตีสอง “พัฒนาดี” และคิตีสาม “สร้างครอบครัววัฒนธรรมดี” ที่ตัดสอง หน้าที่ออกเพราะเห็นว่าหน้าที่นั้นอยู่ในคิตีข้อที่หนึ่งของคำขวัญแล้ว และกองประชุมครั้งที่สี่จัดขึ้นวันที่ 19-21 กุมภาพันธ์ ปี ค.ศ. 2001 ก็ยังรักษาเนื้อหาของคำขวัญสามคิตีไว้เหมือนเดิม จนมาถึงกองประชุมครั้งล่าสุดเมื่อวันที่ 29-31 พฤษภาคม ปี ค.ศ. 2006 ได้มีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาเล็กน้อย เช่น จาก “คำขวัญสามคิตี” มาเป็น “ข้อแข่งขันสามคิตี” ที่มีเนื้อหาว่า “เป็นพลเมืองดี พัฒนาดี สร้างครอบครัวผาสุก” ส่วนเนื้อหาของคำขวัญผู้หญิงสามคีสองหน้าที่มีเนื้อในดังนี้

สามคิตี: คิตีหนึ่งเป็น “พลเมืองดี” หมายความว่า เป็นผู้ที่มีน้ำใจรักชาติ รักบ้านเกิดเมืองนอน รู้จำแนกมิตร ศัตรูให้แจ่มแจ้ง เด็ดเดี่ยวด้านการทำลาย (ทำลายล้าง) ของศัตรู ปกป้องรักษาผลประโยชน์ของการปฏิวัติ มีความสามัคคีเป็นเอกภาพ มีความรักแพง (เอาใจใส่) ช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างพี่น้องบรรดาเผ่า คิตีสองเป็น “เมียที่ดี” ผัวเมียเป็นคู่ชีวิต คู่ร่วมเป็นร่วมตายด้วยกัน ดังนั้นต้องมีความซื่อสัตย์ บริสุทธิ์ต่อกัน เชื้อใจกัน รักแพงดูแล เคารพนับถือซึ่งกันและกัน มีความเสมอภาคในการปรึกษาหารือทุกปัญหาของครอบครัว กำหนดแผนพัฒนาครอบครัว ด้านการเป็นอยู่ การเลี้ยงดูศึกษาอบรมลูกและปัญหาอื่นๆ พยายามด้านทุกเท่าที่ การกระทำที่กระทบถึงจิตใจ และหน้าที่การงานของผัว รู้รักษาเกียรติศักดิ์ศรีของผัว คิตีสามเป็น “แม่ที่ดี” แม่ที่ดีต้องรู้าระบบบาทความสำคัญของตนเองต่อลูก เป็นแม่ผู้ให้กำเนิด เลี้ยงดูและศึกษาอบรมสั่งสอนอย่างใกล้ชิด ดังนั้นผู้เป็นแม่ต้องเป็นแบบอย่างอันดีงามให้แก่ลูกทั้งแนวคิดและการกระทำ รู้เลี้ยงลูกตามหลักวิทยาศาสตร์ หาเรียนรู้วิธีเลี้ยงลูก ดูแลให้ความอบอุ่นแก่ลูก

สำหรับสามหน้าที่มี หน้าที่ที่หนึ่ง “ปกป้องรักษาและก่อสร้างสังคมนิยม” เป็นการปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองดีในสามคิตีหนึ่ง ถ้าปฏิบัติได้ตามนั้นก็ถือว่าเป็นการปกป้องรักษา และก่อสร้าง

ประเทศชาติสังคมนิยม หน้าที่สอง “หน้าที่ปลดปล่อยผู้หญิงเอง” ผู้หญิงต้องใส่ใจกันคว้า ทฤษฎี การเมือง การศึกษาวัฒนธรรม ความรู้ความสามารถด้านต่างๆ ให้สูงขึ้น เพื่อเป็นพื้นฐานให้แก่การ ปฏิบัติความเสมอภาคในครอบครัว และสังคม หลีกเลียงแนวคิดท้อแท้พึ่งพา (จีเกียจ, ชอบกินแรง คนอื่น) เชื้อถือแบบล้าหลัง และอื่นๆ ที่เป็นการกดทรวงความก้าวหน้าของผู้หญิง ต่อสู้ลบล้าง ทศณะแนวคิด ทุกรูปการของจารีตประเพณีที่เก่าแก่ หลีกเลียงแนวคิดจำแนก (กีดกัน) ไม่เชื่อมั่น กำลังของผู้หญิง สร้างเงื่อนไขอำนวยความสะดวกให้ผู้หญิงได้เรียนรู้ ลดภาระออกแรงงานหนัก

สหพันธ์แม่หญิงในฐานะที่เป็นองค์กรจัดตั้งทางสังคมที่ทำหน้าที่หลักในการสร้างความ เข้มแข็ง และส่งเสริมความก้าวหน้าให้แก่ผู้หญิงลาวบรรดาเผ่าทั่วประเทศ ดังนั้นการออกคำขวัญ ของสหพันธ์แม่หญิงลาวก็เพื่อบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาผู้หญิง เพื่อสร้างให้ผู้หญิงลาวบรรดาเผ่า ก่อสร้าง ปรับเปลี่ยน และนำเสนอตัวตนของตนเองตามเนื้อหาและความหมายที่คำขวัญได้ให้ไว้ ซึ่ง ทั้งหมดก็เพื่อเร่งใส่การพัฒนาความก้าวหน้าของผู้หญิงลาว เพื่อประกอบส่วนเข้าในขบวนการ สร้างสรรค์ และพัฒนาประเทศชาติ

2.4.8 มายาคติความเป็นแม่ที่ปรากฏในสังคมจริง

เมื่อดูจากคำสอนที่มีต่อผู้หญิงในสมัยก่อน และนโยบายการพัฒนาประชากร การออก กฎหมายครอบครัว จนกระทั่งคำขวัญผู้หญิงสามดีสองหน้าที่ ที่สหพันธ์แม่หญิงวางไว้เป็นหลัก ถึง จะมีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาคำขวัญหลายครั้ง และตัดหน้าที่ทั้งสองออก แต่ผู้หญิงยังถูกประกอบ สร้างหรือถูกกำหนดนิยามให้เป็นผู้สร้างความสุขความอบอุ่นให้แก่ครอบครัว เป็นผู้ดูแลครอบครัว ดูแลลูกๆ พร้อมทั้งเลี้ยงลูกตามวิถีวิทยาศาสตร์ และยังต้องพัฒนาตนเองให้เป็นผู้หญิงที่มีความรู้ ความสามารถ เพื่อประกอบในการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ ซึ่งทั้งหมดเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า สังคมลาว ไม่ว่าจะรัฐสมัยใหม่ หรือคนสมัยโบราณต่างก็ให้ความสำคัญกับความเป็นแม่ หรือถูก ประกอบสร้างให้มีความสำคัญอย่างยิ่งในเรื่องของความเป็นหญิง ความเป็นแม่ และแม่นั้นคือผู้มี พระคุณอันยิ่งใหญ่ เป็นผู้ให้กำเนิด ให้การเลี้ยงดูด้วยความรักความห่วงใย ดังนั้นเมื่อแม่ล่วงลับไป ลูกหลานผู้อยู่เบื้องหลังจึงต้องจดจำ และระลึกนึกถึงคุณงามความดีของแม่ที่สร้างไว้ เพื่อให้เป็นการ จดจำ และสืบทอดแก่คนรุ่นลูกรุ่นหลานต่อไป ดังที่แสดงออกในวาทกรรมที่นำเสนอต่อสังคม จริง เช่นบทกลอนที่แสดงถึงความเสียสละของแม่ผู้รักชาติ ที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์แม่หญิงลาว ฉบับที่ 49 มีนาคม ปีที่ 5-1984 ชื่อเรื่อง “เลือดสีแดงของแม่” แต่งโดย พ. พวงสะบา ดังบทกวี ข้างล่าง

ยังมี	เรื่องเล่าไว้	ให้เราใคร่ครวญคิด
ปางเมื่อ	สงครามสุข	ฮ่อฮิงชิงปล้น

ยังมี	กุลสตรีกล้า	วีรชนเซ่งซ่า
คือ “นางเคร”	เป็นแม่สุดแสนเอกอ้าง	ปางนั้นค่อยฟัง
ครั้งนั้น	ยังมีพวกฮุ้นร้าย	ขายชาติประติการ
จับแม่	ทรมานทูป	ต่อตีเช่นฆ่า
บอกแม่	เผยไขอ้า	รหัสในบ่งบอก
เชือกผูกศอก	เอาแม่แขวนง่าไม้	ทิ้งเสี้ยนนำทวิ
ดิน (เท้า) แม่	จนบวมซ้ำ	คิงน่านวมใน
เลือดหลัง	รินลามาไหล	เวทนาหมองมัว
ตัวแม่	ถือพาท้อง (ตั้งครรภ์)	ครองเดือนจะประสูติ
สุดแม่	ลำบากข้อน	สมฮ้อนฮ้อนใน...
ศัตรู	ได้แหกท้อง	เจาะแม่ทั้งเป็น
จนว่า	มารดาดับ	ล่องไลลาถ้ำ
ได้ดำ	ภูมิพวยพื้น	พระสุธาตั้งเคียด
เลือดแม่	ไหลหลังทิ้ง	แดงป้านทั่วดิน
วิญญาน	แม่ล่องคั้น	ลาโลกสงสาร
เหลือแต่	ผลงานงาม	แม่วางหมายไว้
เป็นแม่	กองใจแก้ว	สตรีลาวดีเด่น
ถือไว้	เป็นแวนอ้าง	ญตางให้ฮ้าเฮียน...

คุณงามความดีของแม่ ที่ยอมทนทุกข์ทรมาน ยอมเสียสละชีวิต เพื่อการปฏิวัติเพื่อปกป้องประเทศชาติ ได้ถูกจารึกไว้ เพื่อให้คนรุ่นหลังเอาเป็นแบบอย่าง นอกจากนี้การสะท้อนให้เห็นถึงความรักของแม่ที่มีต่อลูก ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ได้รับการยกย่องจากสังคม ดังที่แสดงออกในบทกวี “ความรักของแม่” โดย จำปาดอกสดท้าย ที่พิมพ์ในหนังสือพิมพ์ วันนะศิลป์ เมื่อเดือน มีนาคม ปี ค.ศ.

1994

พอข่าวถึงแม่แก้ว	ว่าลูกป่วยเป็นหนัก
เหมือนคังมีไฟลน	หน่วยใจมารดาเจ้า
สุดแสนเหงาหงอยง่วง	ในทรวงผู้เป็นแม่
ย่านแต่ลูกผู้น้อย	เป็นไขบ่ช่วงเซา (หายดี)...
...เสียงแม่จาออกอ้อย	คำคอยคอมอ้อย
ใจเสียมพลอยเพผวา	หลังน้ำตารินย้อย
แม่คอยเอาแพรจ้ำ	นำฮอยน้ำตาหลัง

ทั้งปากจาอื่นอ้อย	อย่าเฮฮ้อนลูกเอย...
...การที่เจ็บป่วยนี้	ได้มีแม่มาหา
เหมือนมียาไอศถ	ปิ่นปิวคอยแก้
เหมือนแม่คอยเพียรเลี้ยง	บุตราผู้ยังอ่อน
คอยถนอมล้าเยี่ยม	บ่มีให้หม่นหมอง...

นอกจากจะมีการกล่าวถึงคุณงามความดีของแม่ และความรักที่แม่มีต่อลูกให้สังคม และคนรุ่นหลังได้จดจำแล้ว การตอบแทนบุญคุณแม่ก็เป็นสิ่งที่ลูกๆ ให้ความสำคัญ ดังแสดงออกในบทกวีเรื่อง “นแทนคุณแม่” ที่แต่งโดย ส. พุมิวงค์ ที่พิมพ์ในวันนະสิด เมื่อเดือน มีนาคม ค.ศ. 1994

คุณแม่แสนเล็กกว้าง	ทะเลเทียบบ่มีถึง (เล็ก = ลึก)
คุณแม่สุดหนักเหลือ	กว่าสิ่งใดทั้งนั้น
ลูกขอจำจคมั่น	ฝิ่งใจมแจบ
ลูกขอคารวะน้อม	พนมนี่กราบถวาย...
...เพื่อแม่ลูกขอสู้	ชูชาติการศึกษา
แสนจำความสับสน	ลูกชิขอทนสู้
บวบผาอุปสรรคขึ้น	ขวางทางขอล่ม
สู้ให้สมชาติขึ้น	ตระกูลเชื้อชาติชาย...
...ลูกจกก่อใจตั้ง	เสงผ่านให้จนจบ (เสง = สอบแข่งขัน)
จะทบทวนคินคิด	กลั่นสมองคอยค้น
หวังเพื่อผลภายหลัง	ปริญญาความหวังแม่
เด็ดขาดลูกต้องได้	มาทบทวนตอบค้อน ให้สมแม่ที่แม่หวัง

ที่กล่าวมาเป็นบทกลอน บทกวีที่สะท้อนให้เห็นถึงความเสียสละของแม่ ความรัก ความห่วงใยที่แม่มีต่อลูก และการตอบแทนบุญคุณของลูกต่อผู้เป็นแม่ ในชีวิตทางสังคมจริงยังมีลูกหลานหลายคนที่ไม่ให้ความห่วงอาลัยเมื่อแม่ล่วงลับไปแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการทำบุญทำทานให้ และการเขียนระลึกถึงแม่ เช่น หนังสือ “เมื่อแม่เข้าคุก” เขียนโดย ดวงเดือน บุญญาวง และอินเขียน เดดวงสา ผู้เป็นลูกสาวได้เขียนหนังสือประวัติชีวิตของแม่ตนเอง และในหนังสือดังกล่าวบรรดาลูกหลานในตระกูลได้เขียนถึงพฤติกรรมของแม่ผู้จากไป

“...แม่บ่ปล่อยให้ลูกเจ็บหนัก แม่ฟ้าวปิ่นปิวโศดและบ่แม่นแต่ลูกตนเอง
เท่านั้น ลูกผู้อื่นแม่ก็ปิ่นปิว...” (ดารา กันละยา)

“...แม่เป็นสนามทดสอบ การแต่งกายกกลอนของพ่อ และมีส่วนร่วมรักษา
หนังสือให้พ่อ” (อินเขียน เดดวงสา)

“แม่ให้ความสำคัญและเสียสละในการศึกษา ... ทุกข์บ่ยาก แม่ไปยืมเงินพาไปซื้อแว่นตา เพราะกลัวลูกเรียนหนังสือบ่ได้” (ดวงเดือน บุญญาวง)

“แม่มีความรักต่อลูกทุกคนหลาย ... ครั้งหนึ่งแม่เสียใจหลายที่ลูกชายกก (ลูกคนโต) แม่เสียชีวิต จนแม่ลูก” (ลัดสะหมี วีระวง)

“... แม่มีความเด็ดขาดในการตัดสินใจ แต่มีความน้อมนวล...” (วีระพล วีระวง)

“แม่เป็นห่วงและรักลูกหมดทุกคน ... แม่มีความจำใจเป็นเลิศจนเฉพาะชื่อเสียงของคน” (วีระสิง วีระวง)

“แม่เป็นคนตรงไปตรงมา คิดแนวใดแล้วเว้าออกมาโลด เว้าแล้วเฮ็ดแท้ และเป็นคนมีเหตุผล” (วีระเคด วีระวง)

“ย้อนความฉลาดแม่จึงเรียนรู้ด้วยตัวเองได้ไว ถึงว่าบ่ฮู้หนังสือก็ตาม แต่ยังสอนลูกหลาน และผู้อื่นๆ ได้อีก” (วีระชาติ วีระวง)

จากการทบทวนมุมมองความเป็นแม่ในสังคมลาว ไม่ว่าจะเป็นมิตินั้นหรือคตินั้นก็ตาม ลาว และมุมมองความเป็นแม่ตามรัฐสมัยใหม่ สามารถเห็นได้ว่า ความเป็นแม่นั้น ถูกประกอบสร้างมาตั้งแต่การสอนให้ผู้หญิงเป็นผู้ดูแลเอาใจใส่สมาชิกในครอบครัว การถนอมรักแพง (เอาใจใส่) ลูกเหมือน “แม่เต่า” และให้การดูแลเอาใจใส่ลูกเหมือน “แม่ไก่” ดังคำสอน พอมาถึงรัฐสมัยใหม่ ความเป็นแม่ยังผูกติดอยู่กับนโยบายการพัฒนาประชากร และนโยบายอนามัยเจริญพันธุ์ของผู้หญิงโดยมุ่งใส่เพื่อปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของผู้หญิงโดยเฉพาะด้านสุขภาพอนามัยเจริญพันธุ์เพื่อไม่ให้เกิดการเจริญพันธุ์ของผู้หญิงเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนากับทั้งยังต้องหนุนช่วยการพัฒนาในแนวการเติบโตทางเศรษฐกิจอีกด้วย นอกจากนี้ความเป็นแม่ยังต้องผ่านกระบวนการของการแต่งงานที่ถูกต้องตามกฎหมายของรัฐลาว กับทั้งยังกำหนดให้ผู้หญิงทำหน้าที่ต่าง ๆ ตามที่รัฐต้องการให้ทำการส่งเสริมความก้าวหน้าของผู้หญิงบรรดาเผ่าก็เช่นกัน ความก้าวหน้าดังกล่าวยังผูกติดกับความเป็นแม่ ซึ่งแม่สมัยใหม่ จึงต้องเป็นแม่ที่ดี แม่ที่เก่ง ตามคำขวัญที่สหพันธ์แม่หญิงวางไว้ เส้นแบ่งระหว่างงานบ้านและงานนอกบ้านเกิดความพัวพัน ไม่มีเส้นแบ่งที่ชัดเจนเหมือนเมื่อก่อน หากแต่ว่าผู้หญิงต้องรับสู้ให้ได้ถึงจะเป็นผู้หญิงที่พัฒนา เป็นประชากรที่มีคุณภาพ เพื่อประกอบส่วนในการกิจการพัฒนาประเทศชาติก็คือการปฏิบัติยุทธศาสตร์การลดผ่อนความยากจนแห่งชาติ กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือผู้หญิงถูกกำหนดให้มีบทบาททำงานในพื้นที่บ้านและพื้นที่สาธารณะควบกันไปอย่างไม่ให้เกิดการขาดตกบกพร่อง

ความเป็นแม่หรือแม่ในสังคมลาวได้รับการยกย่อง ได้รับการจารึกถึงคุณงามความดีที่แม่ได้กระทำไว้ เพื่อลูกหลาน และผู้คนในสังคมได้รับรู้และเอาเป็นบทเรียน นอกจากนี้สังคมยังประกอบสร้างวาทกรรมชุดต่าง ๆ ว่าเหนือสิ่งอื่นใดความรักของแม่เป็นความรักอันยิ่งใหญ่ และเป็นความรักที่มาจากใจจริง เมื่อลูกป่วยคุณแม่จะป่วยด้วย เป็นแม่ที่ดี เมื่อแม่ถูกให้คุณค่าว่าเป็นแม่ที่ดี แม่ที่เสียสละเพื่อชาติ เพื่อประชาชน ด้วยเหตุนี้พระคุณของแม่จึงเป็นที่กล่าวขาน เป็นที่ยำเกรงของบรรดาลูกหลาน และผู้คนในสังคมที่ต้องตอบแทน และให้ความอาลัยหาเมื่อล่วงลับไป ท้ายที่สุดแล้ว ความเป็นแม่ หรือการให้คุณค่ากับความเป็นแม่ สังคมคนรอบข้างเป็นผู้ให้มาโดยสื่อผ่านวาทกรรมทางภาษา หรือสังคมเป็นผู้สร้างคุณค่าความชอบธรรมทั้งหมดให้แก่แม่ อย่างไรก็ตามสิ่งที่เรียกว่า “สังคม” ในที่นี้หมายถึง “ผู้รู้” “ผู้มีอำนาจ” ผู้นำในสถาบันต่างๆ เช่น ผู้นำทางสถาบันศาสนา สถาบันของรัฐบาล รวมทั้งหน่วยงานด้านวัฒนธรรม ศิลปะวรรณคดี การเมือง เศรษฐกิจ และนายทุนเป็นผู้ผลิตวาทกรรมขึ้นมาเพื่อให้ผู้คนในสังคมปฏิบัติตาม ผู้คนในสังคม และสถาบันต่างๆ เป็นทั้งผู้ผลิตซ้ำ ผลิตใหม่ หรือประกอบสร้างความเป็นแม่โดยการใช้ภาษา เป็นตัวสื่อในการสร้างตัวตนความเป็นแม่

ผู้หญิงที่เป็นแม่ต้องปรับเปลี่ยนตัวตนของตนเองให้เหมาะกับคุณค่าตามวาทกรรมที่ให้มา ซึ่งทั้งหมดเกิดขึ้นบนความสัมพันธ์ทางเพศภาวะ ความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายที่ไม่เท่าเทียมกัน เพราะสถาบันที่สร้างวาทกรรมทั้งหลายล้วนแต่เป็นผู้ชายเช่นแต่เก่าแก่ในชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐบาล ผู้ออก และรักษากฎหมาย กลุ่มคนเหล่านี้ได้สร้างวาทกรรมว่าด้วยความเป็นแม่ขึ้นมา โดยอิงใส่ชื่อของสถาบันเป็นฐานรับรอง เพื่อที่จะสามารถบอกได้ว่าแม่ต้องเป็นอย่างไร ต้องทำอะไรบ้าง และสถาบันเหล่านี้ก็มีกฎหลักการเคร่งครัดในการปฏิบัติ เพื่อให้ผู้หญิงที่เป็นแม่ปฏิบัติตาม ซึ่งเมื่อมองในมุมมองสตรีนิยมแล้วนี่คือการควบคุมเนื้อตัวร่างกาย ควบคุมเพศวิถี หรือวิถีทางว่าด้วยความสัมพันธ์ทางเพศของผู้หญิงโดยสังคมปิตาธิปไตยที่ดูแล้วมีอำนาจเหนือกว่าความเป็นเพศของผู้หญิง ซึ่งผู้หญิงไม่มีโอกาส ไม่สามารถเข้าไปวางกฎ หลักการ หรือวาทกรรมด้วยตัวเองว่า เธอต้องการที่จะเป็นแม่แบบไหน เมื่อไร และอย่างไรเป็นต้น จริงอยู่การมีอยู่ของหน่วยงานเพื่อผู้หญิง เช่น สหพันธ์แม่ยังลาวมีอยู่จริงในการจัดองค์กรของรัฐ แต่ผู้เขียนอดที่จะมีความเห็นไม่ได้ว่า สหพันธ์ฯ เป็นหน่วยงานของรัฐที่ในทัศนะทางสตรีนิยมส่วนใหญ่ เมื่อกล่าวให้ถึงที่สุดแล้วรัฐทุกรัฐ ไม่เฉพาะรัฐลาวเท่านั้น..... ล้วนเป็นรัฐแบบปิตาธิปไตยทั้งสิ้น ดังนั้น “ความเป็นแม่” ที่ถูกกำหนดนิยามผ่านสหพันธ์ฯ จึงเป็นการประกอบสร้างความเป็นแม่และบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ ของความเป็นแม่ตามนโยบายของรัฐแบบปิตาธิปไตยที่แปรเปลี่ยนไปตามวาทกรรมชุดต่าง ๆ เช่น ชุดการปฏิบัติ ชุดการพัฒนา เป็นต้น ผลที่เกิดขึ้นตามมาคือ ความไม่สอดคล้องไม่ลงรอยระหว่างหลักคิดว่าด้วยความเป็นแม่ที่ปรากฏอยู่ในวาทกรรมหลากหลายชุด และระหว่างวาทกรรมชุดเดียวกัน

ด้วย นอกจากนั้นนโยบายต่าง ๆ เช่น นโยบายเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยและการเจริญพันธุ์ของผู้หญิง เช่น นโยบายการมีลูกห่าง-นโยบายการวางแผนครอบครัวในทัศนะของนักสตรีนิยมบางแนวทางถือว่าการเคลื่อนย้ายการควบคุมออกไปจากผู้หญิงไปสู่ผู้ชาย (โปรดดู Oakley (1977) ส่วนในทัศนะแบบมาร์กซิสต์เฟมินิสม์ รัฐเป็นองค์กรแห่งอำนาจที่เข้ามาประกอบสร้างการที่ผู้หญิงต้องพึ่งพาผู้ชาย รัฐมีอำนาจออกกฎหมายในทุก ๆ เรื่อง รวมทั้งการแต่งงาน การใช้ชีวิตทางเพศในสถาบันการแต่งงาน หรือเพศวิถีของผู้หญิง (โปรดดู Bruegal (1979) และ O'Brien, M. (1983) เป็นต้น

2.5 สรุปท้ายบท

สังคมและวัฒนธรรมลาวเป็น “สิ่ง” ที่มีความแตกต่าง หลากหลาย และมีลักษณะที่เลื่อนไหล (fluid) ไม่คงที่ ไม่มีระเบียบ (disorderly) อย่างที่คนทั่วไปและนักวิชาการส่วนใหญ่คิดว่าเป็น โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบทางด้านชาติพันธุ์ (ethnicity) สังคมลาวก็ดี ประเทศ สปป. ลาวก็ดีมีประชากรที่มาจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ถึง 68 ชนเผ่า เมื่อพิจารณาจากประวัติศาสตร์ร่วมสมัยของลาวก็พบว่า นอกจากสยามกับเวียดนามซึ่งเป็นอาณาจักรที่ใหญ่กว่าลาวและคุกคามลาวมาโดยตลอดแล้ว ยังมีลัทธิอาณานิคมของฝรั่งเศสเข้าควบคุมครอบงำลาวอยู่เป็นเวลาหลายปี ช่วงสงครามโลกครั้งที่สองญี่ปุ่นขยายอิทธิพลเข้ามาในภูมิภาคนี้ และมีบทบาทบางส่วนในการต่อสู้กับฝรั่งเศสต่อจากนั้นก็มียุทธพลของสหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต จีน เข้ามามีบทบาทสำคัญในการสู้รบแย่งชิงอำนาจในภูมิภาคนี้ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง หรือบางครั้งเรียกว่าเป็นสงครามอินโดจีน ภายใต้ภาวะการถูกปกครองและแทรกแซงและใช้ลาวเป็นพื้นที่ของการทำสงครามโดยต่างชาติ ดังกล่าวนี้อาจมีขบวนการชาตินิยมกู้ชาติขึ้นมาโดยใช้อุดมการณ์สังคมนิยมและได้รับการช่วยเหลือทุกทางจากประเทศในค่ายสังคมนิยมจนในที่สุดลาวภายใต้การนำของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว (ก่อตั้งขึ้นมาในปี ค.ศ.1955) ก็สามารถประกาศตนเป็นประเทศเอกราชได้สำเร็จในปี ค.ศ.1975 รัฐลาวที่เกิดขึ้นมาอาจเรียกอย่างเป็นทางการได้ว่า เป็นรัฐสมัยใหม่ (modern state) ที่มีระบบเศรษฐกิจการเมือง สังคม-วัฒนธรรมตามแนวทางสังคมนิยม รัฐลาวสมัยใหม่ได้นำใช้ระบบเศรษฐกิจแบบรวมศูนย์อำนาจในการวางแผนอยู่ที่รัฐเป็นเวลาประมาณหนึ่งทศวรรษ จากนั้นได้ปรับเปลี่ยนหรือปฏิรูปโครงสร้างฯ ของประเทศเสียใหม่ในปี ค.ศ.1985 ภายใต้คำขวัญว่า “จินตนาการใหม่” (New-thinking) โดยใช้ “กลไกเศรษฐกิจใหม่” (New Economic Mechanism = NEM) ผลที่เกิดขึ้นคือทำให้นักวิชาการบางส่วนตระหนักว่าสังคม-วัฒนธรรมลาวเป็นการผสมผสานข้ามกันไปมาของในลักษณะที่นักทฤษฎีสตรีนิยมแนวหลังลัทธิอาณานิคม (Post-colonialism) มองว่าเป็นสังคมที่ให้ความรู้สึกว่าเป็นลูกผสมทางวัฒนธรรม (cultural hybridity) และเป็นสังคมที่เกิดความเปลี่ยนแปลง

ทุกด้านอยู่ตลอดเวลา (นางแทนคุณ, 2550, ภูมิวิไล ศิริพลเดช, 2550, ลำพอง คัญทะลีวัน, 2551, สุลีกร พรหมวงสา, 2551, จำปาทอง โพธิ์จันธิราช, 2551, ณรงค์ศักดิ์ ชัยราช, 2551, คำศรี สิทธิวรดา, 2552, ดวงใจ แปงมะนิวง, 2553, วรรณทวี สุภาอนุวงศ์, 2554, มณีวอน หลวงสมบัติ, 2554

เรื่องราวที่นำเสนอในบทนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการชี้ให้เห็นว่า สังคม-วัฒนธรรมลาวเมื่อนำเอาเรื่องวาทกรรมความเป็นแม่เข้ามาพิจารณาแสดงให้เห็นว่า ชุดความรู้หรือชุดของคำอธิบายว่าด้วยความเป็นแม่หรือวาทกรรมที่ประกอบสร้างความเป็นแม่เป็นวาทกรรมที่ผูกโยงกับเรื่องผี เทวดา แถน และพุทธศาสนาในลักษณะที่ไม่ได้แยกออกจากกัน แม่จะขัดแย้งไม่ลงรอยกันได้สนิท แต่ก็ปฏิบัติกรร่วมกันมาและยังคงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นรอบ ๆ ความเป็นแม่ของผู้คนที่อยู่ในชุมชนวาทกรรมนี้ วาทกรรมชุดดังกล่าวนี้ผู้ศึกษาเรียกว่า วาทกรรมชุดจารีตประเพณีที่เป็นคนละชุดกับวาทกรรมความเป็นแม่แบบทันสมัยซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป